

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta filozofická

Dějiny okresního archivu Holešov do roku 1960

Renée Rudolfová

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renée Rudolfová**
Osobní číslo: **H14425**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Dějiny okresního archivu Holešov do roku 1960**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka bude vycházet z existující literatury a z příslušného archivního fondu. Použije též vzpomínek archivářů. Obecně zhodnotí situaci, ve které došlo k transformaci městských archivů do podoby archivu okresního. Bude se v přiměřené míře věnovat kompetencím a kmenovým fondům sledovaného archivu, právě tak lidem, kteří v něm působili. Výzkum ukončí rokem 1960, kdy v důsledku správní reformy došlo ke změnám územních kompetencí i v archivní sféře.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BÁRTEK, Stanislav, Archiv města Holešova, Holešov 1966. HOFFMANNOVÁ, Jaroslava - PRAŽÁKOVÁ, Jana, Biografický slovník archivářů českých zemí, Praha 2000. SMUTNÁ, Kateřina - ŠTARHA, Ivan (ed), 155 let archivnictví českých zemí, Brno 1995, ISBN nemá. ŠAMBERGER, Zdeněk, Studie k dějinám československého archivnictví, Praha 2005, ISBN 80-86712-23-0. ŠTARHA, Ivan, Moravský zemský archiv v Brně 1839-1989, Brno 2003, ISBN 80-86810-01-1. ZAPLETAL, Česlav a kol., Okresní archiv Kroměříž 1947-1987, Kroměříž 1987.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. března 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. března 2017

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 2. 3. 2017

Renée Rudolfová

Poděkování

Tato práce by nemohla vzniknout bez pomoci Státního okresního archivu Kroměříž a jeho zaměstnanců. Patří jim velké poděkování. Za vedení práce a především za trpělivost děkuji paní doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. Panu Miroslavu Olšinovi patří také poděkování. Poskytl mi mnoho zajímavých a podstatných informací k mé práci, byl ochoten mi se vším pomoci. Kdybych neměla stálou podporu od rodičů, nikdy by tahle práce nebyla dokončena. Tato práce vznikla i díky nim.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na vývoj Okresního archivu Holešov v časovém období 1942-1960. Po 2. světové válce neexistoval jednotný archivní systém. Vznik okresních archivů měl dopomoci k lepší organizaci nejen státní správy. Na pozadí činnosti Okresního archivu v Holešově, sledujeme vývoj československého archivnictví. Především jsou zdůrazněny dva stěžejní mezníky archivní služby. Jedná se o vládní nařízení č. 29/1954 Sb. o archivnictví a zákon č. 36/1960 Sb. o územním členění státu. Zmíněny jsou obecní archivy v Bystřici pod Hostýnem, Dřevohosticích a Fryštáku. Tyto archivy působily jako pobočky Okresního archivu v Holešově. Závěr práce shrnuje události po ukončení působnosti Okresního archivu Holešov na základě reakcí v regionálním tisku.

Klíčová slova: archivnictví, archiv, okresní archiv, městský archiv, okres, Holešov

Annotation

The bachelor thesis focuses on the development of the District archive Holešov in the time period 1942-1960. After the second world war, there wasn't any unified archive system. Formation of district archives was supposed to help to better organization not only of state administration. On the background of activity of the District archive in Holešov we can follow the development of Czechoslovakian archival science. Especially two main milestones of the archival service are emphasized. It is government regulation no. 29/1954 Sb. about the archival science and Act. no. 36/1960 Sb. about the territorial division of the state. Archives in Bystřice pod Hostýnem, Dřevohostice and Fryšták are mentioned. These archives acted as the branches of District archive in Holešov. Conclusion of the thesis summarizes events after the end of the scope of the District archive Holešov based on reactions in the regional press.

Key words: archival science, archive, district archive, city archive, district, Holešov

Obsah

Úvod	1
Vznik Okresního archivu	4
Československé archivnictví ve 2. polovině čtyřicátých let 20. století	4
Zřízení Okresního archivu	5
Počátky Okresního archivu Holešov	7
Jednotné vedení archivu a muzea.....	7
Bohumil Struhala.....	8
Instrukce pro zřízení a činnost okresních archivů	9
Znárodnování na příkladu Barbory Wrbnové.....	12
Budování - Okresní archiv 50. léta	15
Cesta k archivnímu zákonu.....	15
Vládní nařízení o archivnictví.....	16
Jednotné státní archivnictví na pozadí dochovaných pramenů	18
Zabezpečení archivu po stránce prostorové, materiální, finanční	23
Holešovský zámek jako sídlo Okresního archivu	23
Vybavení OA Holešov	25
Subvence	26
Stanislav Bártek	27
Vzdělávání veřejnosti	28
Přidružené archivy	32
Městský archiv v Bystřici pod Hostýnem.....	32
Obecní archiv v Dřevohosticích	33
Obecní archiv ve Fryštáku	35
1960 - konec Okresního archivu v Holešově	36
Nová Ústava, nová státní správa.....	36
Předání agendy	37
Následující dění v bývalém OA Holešov	38
Vzpomínky pamětníka	41
Doplňující informace	45
„Svatá trojice“ historie holešovského regionu.....	45
První zákon o archivnictví	46
Závěr	48

Prameny	50
Seznam zkratek	53
Přílohy	54
Resumé	59

Úvod

V roce 1960 byl právně kodifikován zákon č.36/1960 Sb. o územním členění státu¹ a také byl přijat nový zákon o národních výborech č.65/1960 Sb.² Byly to hlavně tyto dvě právní normy, které předurčily brzký konec nejen Okresního archivu v Holešově. Avšak tématem této práce není blíže definovat zánik Okresního archivu Holešov, hlavním cílem je uspořádat informace z útržkovitých pramenů a sepsat jeho historický vývoj.

Vývoj státní správy na Holešovsku je velmi barvitý sám o sobě. Pro zajímavost zmiňme důležité milníky reforem správy. Holešov se v roce 1850 stává sídlem podkrajského úřadu a pět let poté smíšeného okresního úřadu.³ Rok 1868 znamenal více kompetencí pro Holešov, neboť se stal sídlem hejtmanství.⁴ Holešovské hejtmanství spravovalo soudní okresy Holešov, Bystřice pod Hostýnem a Vizovice.⁵ Zásahem do správy byl poznamenán i rok 1942, právě do poloviny tohoto roku byl Holešov sídlem okresních úřadů, následně dochází k reorganizaci státní správy a Holešovsko je připojeno ke Kroměříži. Holešov přestává být sídlem okresní správy.⁶

Poslední okresní institucí, která zůstala v Holešově, byl okresní archiv. V průběhu let samotné sídlo a kompetence archivu se několikrát změnilo. Samotný archivní soubor Okresního archivu Holešov je dnes uložen v SOkA⁷ Kroměříž. Co lze z něj na první pohled vyčíst je jeho necelistvost. Mnoho informací je ztraceno, proto musíme o to pečlivěji číst z archiválií, které jsou v tomto fondu k dispozici. Je tedy zcela jasné, že stěžejním pramenem pro tuto práci je fond Okresní archiv Holešov, A-101, 1942-1960. Není tedy od věci si ve zkratce popsat vývoj samotného fondu. Asi nejjednodušeji jsou tyto informace shrnuty v samotné archivní pomůcce, kterou sepsal v roce 2008 pan Miroslav Olšina. *„Dokumenty byly součástí fondu A-75 Okresní archiv Kroměříž, který obsahoval i písemnosti předchůdců z období před rokem 1960 – Okresního archivu v Holešově a Okresního archivu v Kroměříži. Při přepravě na nové zpracování fondu z něj byly v roce 2007 uvedené dokumenty předchůdců vyčleněny a vytvořeny z nich dva nové samostatné archivní fondy. Fondu Okresní archiv Holešov byla přidělena signatura A-101.“*⁸ Nedílným pomocníkem by nám měla být literatura převážně s tematikou okresu holešovského a archivnictví počátku minulého století

¹ Zákon č.36/1960 Sb. o územním členění státu.

² Zákon č.65/1960 Sb. o národních výborech.

³ PECK, Eduard. *Okresní hejtmanství Holešovské*. Holešov, 1892. s. 5

⁴ TAMTÉŽ. s. 11.

⁵ TAMTÉŽ. s. 17.

⁶ DOBEŠ, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích: Od počátku po současnost*. NLN,2005. s. 273.

⁷ SOkA- Státní okresní archiv

⁸ OLŠINA, Miroslav. *Okresní archiv Holešov (1942-1960)*. Kroměříž. 2007.

respektive do již zmiňovaného roku 1960. Tím jsme si vymezili konec časového období, kterým se hodláme zabývat. Za počátek bádání můžeme prozatím považovat rok 1942.

Byl zde uveden hlavní pramen ke zpracování dané tematiky. Byť se nebudeme zabývat historií okresu holešovského jako takového, i přesto bychom měli mít alespoň ve zkratce povědomí o významných meznících či zajímavých událostech tohoto správního území. Na rozloze zaniklého Okresu Holešov, ještě před samotnou největší správní reformou 19. století se nacházelo: panství holešovské, které zahrnovalo i hrad Křídlo, dále panství prusinovské a panství rymické, panství lukovské s hradem Lukov, také nelze vynechat panství napajedelské. Součástí okresu holešovského byl i bývalý alodní⁹ statek žeranovský s arcibiskupským statkem kroměřížským.¹⁰ „Do roku 1850 obstarávaly politickou správu a soudnictví vrchnostenské úřady jednotlivých panství, jež byly podřízeny krajským úřadům a tyto zemskému guberniu, v městech vykonávaly tuto pravomoc magistráty. Roku 1850 byly zrušeny magistráty a vrchnostenské úřady a zřízeny úřady císařské. Pro Holešov a okolí bylo zřízeno pro věci politické okresní hejtmánství, pro věci soudní okresní soud sborový. Místo magistrátu, jenž se skládal v Holešově z purkmistra, tří radních a zkušeného syndika, dostalo se městu nového, obcí voleného starosty a tří radních.“¹¹ Roku 1855 byla ministerstvem vnitra, spravedlnosti a financí vydána nová nařízení o pravomocích okresních úřadů. Okresní úřady a soudy se soustředily v jediný úřad, pod názvem okresní úřad. V jeho čele stál představený okresu, tedy jinak řečeno vedoucí úředník. Byla zde uplatněna zásada sjednocené veřejné správy a soudnictví.¹² To ale netrvalo dlouho. Zákonem z roku 1868 bylo odděleno soudnictví od ostatní správy ve všech instancích.¹³ Následně byla země rozdělena na politické okresy, které zahrnovaly dva či více soudních okresů. V čele politických okresních úřadů stál c. k. okresní hejtmán. Politický okres holešovský obsahoval tři soudní okresy: Holešov, Bystřice pod Hostýnem a Vizovice (ty však byly v roce 1931 odloučeny od politického okresu Holešov).¹⁴ Kompetence okresních úřadů byly velmi rozsáhlé – např. dohled nad veřejným tiskem a spolky v okrese, prohlašování zákonů a úředních nařízení, zachovávání veřejného pořádku, dozor nad školami, udělování obchodních a živnostenských oprávnění či ochrana osob a majetku a hlavně vyměřování veškerých přímých daní.¹⁵ To vše platilo až do roku 1918, kdy se vznikem Československé republiky nastaly změny. Veškeré úřady se staly

⁹ Alodium - plně svobodný, především šlechtický statek

¹⁰ KVASNÍČKA, Pavel. *Vlastivěda moravská: Holešovský okres*. Brno, 1929.

¹¹ KOLEKTIV. *Holešov město a okres*. Brno. s. 9.

¹² DOBEŠ, Jan- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích: Od počátku po současnost*. NLN, 2005. s. 275.

¹³ ZAPLETAL, František. *100let okresní samosprávy*. Holešov, 1957. s. 3.

¹⁴ TAMTÉŽ. s. 4.

¹⁵ PECK, Eduard. *Okresní hejtmánství Holešovské*. Holešov, 1892. s. 26.

podřízené Národnímu výboru. Zákonem o organizaci politické správy z roku 1927 se pravomoci okresního zastupitelstva rapidně ztenčily. Situace se ještě více zhoršila za okupace 1939, okresní úřady byly poněmčeny a podřídily se landráťům. Ty měly na starost hlavně věci politické. Rozpad okresu pokračoval. Okresní úřad v Holešově byl Němci v roce 1942 zrušen. Území politického okresu bylo nově rozčleněno. Soudní okres Holešov byl přiřčen k politickému okresu kroměřížskému a soudní okres Bystřice pod Hostýnem k politickému okresu hranickému.¹⁶ Po 2. světové válce byly zřízeny okresní národní výbory. Výkonným orgánem je rada ONV¹⁷, která s předsedou, dvěma náměstkyněmi a tajemníkem, má celkem 11 členů (v Holešově). Holešov se stal sídlem okresního národního výboru. Dle zákona z roku 1954 má pravomoci nad odbory: všeobecným, pro vnitřní věci, zdravotním, školským, zemědělským, místního hospodářství, finančním, odborem pro obchod, pracovní síly, pro výstavbu, či odbor průmyslový a sociálního zabezpečení.¹⁸ Poválečná léta znamenala velké změny v organizaci státní správy, které byly ukončeny v roce 1960¹⁹ zcela novým rozčleněním země. A to byl konec Holešovského okresu.

Dodnes nebyla zpracována publikace, která by se kompletně zabývala Okresním archivem Holešov či jinými okresními institucemi správní povahy v Holešově. Dokonce nebyla sepsána žádná monografie o Okrese Holešov z hlediska státní správy, přičemž vskutku je o čem psát. Tato bakalářská práce by tedy měla částečně vyplnit chybějící místo této regionální politicko-správní tematiky.

Když si uvědomíme, jak dlouhé období působnosti Okresního archivu Holešov bylo, zpracování tohoto tématu se nabízí samo. Nejpřehlednější bude sledovat vývoj archivu po desetiletích (40. a 50. léta 20. století). I když události po roce 1960 nejsou předmětem našeho bádání, pro kompletnost se budeme okrajově zabývat událostmi, které souvisí s přesunem samotného archivního fondu Okresního archivu Holešov do jiné instituce. To však na úplný závěr našeho bádání.

¹⁶ ZAPLETAL, František. *100let okresní samosprávy*. Holešov, 1957. s. 5.

¹⁷ ONV-okresní národní výbor

¹⁸ ZAPLETAL, František. *100let okresní samosprávy*. Holešov, 1957. s. 6.

¹⁹ DOBEŠ, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích: Od počátku po současnost*. NLN,2005. s. 450.

Vznik Okresního archivu

Tato kapitola bude celá zasvěcena samotným počátkům fungování Okresního archivu v Holešově. Pozornost budeme směřovat na události, které tomu předcházely, a to z pohledu globálnějšího, čili československého archivnictví jako takového. Blíže se podíváme na hlavní osobnost tohoto archivu a závěrem této kapitoly se obeznámíme s důsledky znárodnování po roce 1948, kdy se do archivů dostávalo velké množství archiválií nejen ze šlechtických rodin.

Československé archivnictví ve 2. polovině čtyřicátých let 20. století

Hlavním problémem byl chybějící zákon o archivnictví. Paradoxem dějin je, že dnes si můžeme říci, že bylo dobře, že zákon se nestihl zhotovit v meziválečném období, protože za 2. světové války bylo vše ve správě okupantů a stanovený systém by nefungoval. Na tuto zvláštnost upozornil i Zdeněk Šamberger: *„Nevyjasněné vlastnické poměry a vazby ve vztahu veřejných a soukromých archivů, dvoukolejnost státní správy, organizační nejednotnost archivního oboru, přílišná roztržičnost zájmů jednotlivých politických stran, to vše by každý zákon nutně poznamenalo váhavou nedůsledností, přílišným kompromisnictvím i polovičatostí.“*²⁰ Dále shrnuje situaci po ukončení války v roce 1945. *„Na druhé straně je třeba přiznat, že faktická státní samostatnost přispěla k tomu, že archivnictví rostlo a rozvíjelo se a ve srovnání s dobou před první světovou válkou byl nesporně učiněn pokrok jak v ochraně archivního materiálu, tak i ve vědecké a teoretické úrovni. Zcela převládl princip provenienční, postupně doplněný též principem teritoriality v pojetí historické komunity a podle obvodů působnosti správních úřadů ve vztahu k příslušným archivům.(...) Neméně významné bylo počínající vlastní vědomí důležitosti archivní péče a činnosti archiváře proti předchozímu výlučně historiografickému pojetí.“*²¹

Důležitou součástí archivnictví po roce 1945 bylo zřízení archivní sekce při Zemském národním výboru v Praze a v Brně. Byla to právě tato archivní sekce, v jejíž kompetenci byly první náměty a požadavky na řešení archivních otázek po osvobození v roce 1945. Pražská archivní sekce si dala za hlavní úkol vypracovat návrh na reorganizaci českého archivnictví.²² Dne 21. července 1945 ministerstvo školství a národní osvěty zřídilo archivní radu jakožto svůj poradní sbor pro veškeré zásadní otázky týkající se archivů a ochrany písemných

²⁰ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám Československého archivnictví*. s. 105.

²¹ TAMTÉŽ.

²² TAMTÉŽ.

památek.²³ V roce 1946 to byla právě archivní rada, která byla pověřena vypracováním návrhu archivního zákona.²⁴

Napovrch se dostala podstatná otázka, pod jaký resort bude archivnictví spadat. Úkol pro potencionálního „vlastníka“ byl nelehký, avšak jednoznačný. Archivnictví naléhavě potřebovalo reorganizaci, která zahrnovala decentralizaci archivů, odstranění státní a samosprávné dvoukolejnosti. Vzhledem k tomu, že ministerstvo vnitra mělo vybudováno největší archiv v republice, který byl odborně spravován i vybaven, byla jasná volba, kdo převezme archivnictví.²⁵ Archiv ministerstva vnitra byl po roce 1949²⁶, kdy byly zrušeny země a zřízeny kraje, což vytvořilo podmínky pro realizaci archivní péče podle jednotlivých oblastí, nově nazýván Ústředním archivem ministerstva vnitra.²⁷ Následně tento archiv pečoval o archivní materiály přesahující význam jednotlivých krajů, zejména o materiál celostátního významu.²⁸

Obecně vzato lze průběh let 1945-1948 brát jak pro archivy, tak pro archivní pracovníky jako období využití nových možností a podmínek. Na počátku roku 1949 připravilo ministerstvo vnitra další návrh osnovy archivního zákona. Jednalo se o 21 paragrafů ve 3 oddílech, v nichž se rozebírala organizace veřejných archivů a ochrana materiálů veřejné správy, či vědeckých institucí. Též se hovořilo o zveřejňování archivních inventářů.²⁹ Napříč tomu na konci roku 1949 stále chyběl zákon o archivnictví.

Zřízení Okresního archivu

Ještě před rokem 1948 se Zemský národní výbor v Brně chopil iniciativy a začal připravovat podklady pro zřízení okresních archivů. Na tento popud zaměstnanci Zemského archivu v Brně uskutečnili návštěvy městských archivů. Současně byl zhotoven dotazník, který měl za úkol zjistit současný stav těchto archivů a archiváliích jako takových. Dotazníky byly rozeslány a zpětná odezva následovala v průběhu roku 1946 a na počátku následujícího roku.³⁰ Právě tento dotazník³¹ se dochoval i ve fondu okresního archivu Holešov. Archivář Bohumil Sruhala sepsal požadované informace, z nichž je jasné, že delší dobu se uvažovalo

²³ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám Československého archivnictví*. s. 109-110.

²⁴ TAMTÉŽ., s. 114.

²⁵ TAMTÉŽ. s. 115.

²⁶ Vnější výrazem strukturálních změn v archivnictví po roce 1948, jež se dále v souladu se vznikem krajského zřízení od 1. ledna 1949, bylo postupné zakládání krajských archivních středisek, a to nejprve jako pobočných úschoven (depozitářů) tehdejšího Archivu ministerstva vnitra a poté jeho samostatných archivů.

²⁷ TAMTÉŽ., s. 117.

²⁸ TAMTÉŽ., s. 124.

²⁹ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám Československého archivnictví*. s. 124.

³⁰ TAMTÉŽ.

³¹ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 2, Dotazník z roku 1947.

o zřízení okresního archivu. Dle jeho slov je archiv deponován v zámku, ale než bude prostorová záležitost vyřešena, archiv se opět přestěhuje do budovy městské radnice. Z dotazníku dále vyplývá, že veškeré fondy nejsou stále pohromadě v jedné budově. Dotazník byl vyplněn 8. března 1947.³²

V podkladech pro zřízení okresních archivů byla promyšlena i personální stránka. Vedoucí okresních archivů měli být profesori či odborní učitelé dějepisu. Měli mít snížený učební úvazek na 10 hodin týdně, aby se po práci mohli plně věnovat archivu.³³

Zemský národní výbor v Brně připravil a vydal veškeré instrukce (budou rozvedeny později) pro samotný chod okresních archivů. Avšak počítalo se, že oblastní a krajské archivy zřízeny nebudou. Archiv ministerstva vnitra považoval vytváření okresních archivů na Moravě za praktickou nutnost. V té době stále nebyl hotov zákon o archivnictví. Proto byl Archiv ministerstva vnitra proti tomu, aby byly činěny definitivní organizační změny v archivnictví před vydáním tohoto zákona. To znamenalo, že nesměla být zatím prováděna skartace a činnost těchto okresních archivů se měla až do definitivní úpravy omezit pouze na záchranu materiálu a jeho evidenci. Dočasně měla být zastavena badatelská agenda.³⁴

Na základě předešlých událostí byl zřízen z usnesení rady Okresního národního výboru v Holešově ze dne 16. června 1947 Okresní archiv v Holešově při ONV. O této události máme přesné informace nejen ze samotného zápisu rady ONV³⁵, ale i z podrobnější zprávy z 12. ledna 1948, která je adresovaná všem národním výborům v okrese holešovském. *„Usnesením rady okresního národního výboru v Holešově ze dne 16. června 1947 č. I-5882 byl zřízen při okresním národním výboru okresní archiv. Jeho vedením byl pověřen Bohumil Struhala, okresní osvětový inspektor. Úkolem okresního archivu jest vésti evidenci všech obecních archivů, dále všech archivů a archiválií osob právnických i fyzických, které mají sídlo, resp. bydlí v politickém okrese Holešov, pečovati o řádné uložení archiválií, spolupůsobiti při budování archivů osob právnických i fyzických, ukládati ve vlastní úschovně archivy osob fyzických i právnických a působiti k tomu, aby veškeré archiválie byly zabezpečeny před zničením, poškozením neb ztrátou.“*³⁶ Plně začal fungovat OA³⁷ Holešov roku 1948.

³² SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 2, Dotazník z roku 1947.

³³ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám Československého archivnictví*. s. 115.

³⁴ TAMTÉŽ. s. 116.

³⁵ SOKA Kroměříž, ONV Holešov, inv. č.č. 3, Zápis ze schůzí rady -1947.

³⁶ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 14, Zřízení okresní archivu, ze dne 12. 1. 1948.

³⁷ OA- okresní archiv

Počátky Okresního archivu Holešov

Samotný vznik OA v Holešově je spletitý. Je obecně známé, že samotné archivnictví nejen na počátku 20. století, ale i mnohem dříve bylo velmi nejednotné. Pokud připustíme, že se vůbec archivace v obcích prováděla, bylo to často rukou neodborníka. Docházelo ke skartacím dokumentů, které by byly dnes archivovány. Další problém byl prostorový, tedy kde ukládat archiválie. Tento problém se snad týkal všech spisoven a archivů. Důsledkem byl chaos ve vyhledávání fondů v depozitářích s nevyhovujícími podmínkami pro dlouhodobé uskladnění vzácných pramenů. Také nebylo žádnou zvláštností, když se archiválie neustále stěhovaly z jedné budovy do druhé, čímž mohlo dojít i ke ztrátám či poškození samotných archiválií. Mnohdy trvalo dlouhá léta, než například městskému archivu byly vyhrazeny místnosti v budově, která zároveň sloužila k jiným účelům. Nejen tyto události se podepsaly na fyzickém stavu či rozsahu jednotlivých fondů, proto je vždy malým zázrakem, když se najde člověk, který se ve snaze zachránit historii obětuje. Co se týče OA Holešov, tím to člověkem byl Bohumil Struhala.

Jednotné vedení archivu a muzea

Předešlé velmi zobecněné události se vztahují i na město Holešov. Ještě před samotným zřízením OA v obci působily, dnes bychom řekli, paměťové instituce - městský archiv a muzeum. Také tyto instituce měly problém s depozitáři. Dlouhodobé problémy ohledně uložení nebyly jediné, potíží byl i chybějící kompletní inventář a to hlavně k archivním sbírkám. V neposlední řadě byly problémy s financováním těchto institucí. Vše je patrné z dotazníku z roku 1929, který je jakousi zprávou o stávajícím stavu městského archivu Holešov. (Tento dotazník vyplnil Rudolf Janovský, který byl důležitou osobou pro městský archiv a městské muzeum. Od roku 1898 opatroval městský archiv. Na vlastní náklady v průběhu třiceti let se mu podařilo skoupit mnoho důležitých fragmentů týkajících se historie Holešovska. Byl majitelem i rozsáhlé odborné knihovny, kterou poskytl městskému archivu.)³⁸ V tomto dotazníku se stále ještě rozděluje zámecký, obecní, farní a děkanský archiv. Dozvídáme se, že v prvním patře radnice ve třech místnostech je umístěn jak obecní archiv, tak i musejní sbírky. Nahlížení do sbírek nebylo možné i z důvodu nedostatku místa. Prostorové nesnázi měla pomoci spořitelna. Ta chystala postavit na náměstí v Holešově

³⁸ TAMTÉŽ.

budovu, kterou by měla užívat jak pro své účely, tak i jako muzeum, archiv a veřejnou knihovnu.³⁹

Za 2. světové války byl městský archiv uložen, respektive schován v kryptě kostela, následně byl převezen do zámku. Po skončení války byly některé archiválie přesunuty do místnosti v prvním poschodí radnice. V roce 1941 se stal správcem archivu i muzea Bohumil Struhala. Následující rok se začaly sbírky rozšiřovat a systematicky zpracovávat.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že správou dvou institucí byl pověřen jeden člověk, často jsou administrativní záležitosti spojeny. Náznaky, že by se mohly archivní či muzejní sbírky dočkat oddělených prostor, přišly až v roce 1946. Tehdy si Zemský archiv v Brně na základě již zmíněných rozeslaných dotazníků nechal udělat průzkum o současném stavu obecních archivů.⁴¹

Bohumil Struhala

Tento holešovský rodák se narodil 30. května 1903 a zemřel 4. července 1972. Až do roku 1947 byl povoláním především učitel.⁴² Mimo jiné byl v letech 1945-1947 okresním osvětovým inspektorem.⁴³ V roce 1941 byl pověřen správou městského archivu a muzea v Holešově. Od počátku své funkce se zasloužil o katalogizaci archivu. Téhož roku bylo na základě sbírek Rudolfa Janovského otevřeno Krajské hanácko-valašské muzeum, jehož vedení se též ujal. Současně publikoval odbornou regionální literaturu. Je autorem knihy *Sedmdesát let pěveckého spolku Podhoran v Holešově*, jeho články s historickou a archivní tematikou vycházely např. v periodiku *Podřevnicko*⁴⁴. Zabýval se archeologií holešovského regionu. V roce 1942 vydal společně s Janem Schneeweisem studii *Hudba na Holešovsku*.⁴⁵ Od skončení 2. světové války až do roku 1947 vykonával funkci okresního osvětového inspektora pro okres Holešov. Jak již bylo řečeno, v roce 1947 byl jmenován správcem Okresního archivu v Holešově. Zajímavé je, že pan Struhala začal svoji funkci okresního archiváře vykonávat od 1. září 1947⁴⁶, ale ještě 19. ledna 1948 neměl oficiální dekret o jeho

³⁹ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 2, Dotazník z roku 1929.

⁴⁰ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 2, Zpráva o stavu inventarizačních prací pro městský archiv v Holešově ke dni 31. 12. 1942.

⁴¹ BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. Počátky okresních archivů v bývalých okresech Holešov a Kroměříž. In *Státní okresní archiv Kroměříž: archivní ročenka 1995*. s. 49.

⁴² SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 18. Žádost o zařazení a úpravu platu okresního archiváře- 19. září 1950.

⁴³ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava- PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. s. 603.

⁴⁴ Podřevnicko- sborník prací kronikářů a vlastivědných pracovníků, vydávané v letech 1939-70

⁴⁵ KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 12.

⁴⁶ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 18. Dekret a pověření k revisím archivů pro okresního archiváře- 19. ledna 1948.

jmenování a o samotném zřízení OA v Holešově. Vyplývá to ze žádosti, kterou zaslal příslušnému ONV, aby věc byla vyřešena. Avšak potvrzení bylo vyhotoveno až 2. listopadu 1950.⁴⁷ Funkci okresního archiváře vykonával až do roku 1957.⁴⁸

V dalších letech se zabýval hlavně numismatikou. Dokladem je několik odborných publikací, které vyšly v letech 1965-1966. Jeho práce se objevily ve *Zprávách oblastního muzea v Gottwaldově*. Dále sestavil *Soupis nálezů mincí na Holešovsku, Kroměřížsku a Gottwaldovsku*, dále napsal práci *Domino. Moje činnost na mincovnictví Dálného Východu*. Ta se zabývá údaji o mincích Číny Japonska, Mongolska, Koreje a Vietnamu. Úryvky z této práce byly publikovány i v Německu. Závěrem lze ještě zmínit jeho bohatou přednáškovou činnost.⁴⁹

Instrukce pro zřízení a činnost okresních archivů

Byť byl OA oficiálně zřízen v roce 1947, za samotný počátek chodu této instituce můžeme považovat rok následující. Z roku 1948 se nám zachovaly jak instrukce pro samotný chod Okresního archivu, tak i zpráva o jeho činnosti za celý tento rok.⁵⁰

Aby působnost nově vzniklých okresních archivů byla plně v provozu i během příprav archivního zákona, byly vydány instrukce. Tyto instrukce vystihují přesně definici nově zřízených okresních archivů. Jsou velice podstatné, proto je rozebereme podrobněji.

Instrukce jsou rozděleny na tři hlavní kategorie, které se dále člení. První instrukce se týká povahy a úkolu okresního archivu, kde je tedy jasně řečeno, že Okresní archiv je instituce pod správou ONV. Depozitář okresního archivu je společný s depozitářem městského archivu. Dále je zde definována náplň práce toho ústavu:

- a) Vést evidenci archivů a archiválií všech osob právnických i fyzických, které mají sídlo, čili bydlí ve správním obvodu daného okresního výboru.
- b) Pečovat o řádné uložení archiválií, uložených podle odstavce a) a jejich zpřístupnění potřebám úředním a vědeckým v rámci platných předpisů.
- c) Spolupůsobit při budování archivů osob právnických i fyzických, uvedených v odstavci a) pokud se jedná o archiválie v soukromém vlastnictví, bude se postupovat v dohodě s dotyčným vlastníkem.

⁴⁷ TAMTÉŽ. Zaměstnání Bohumila Struhaly v okresním archivu - 2. listopad 1950.

⁴⁸ KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 12.

⁴⁹ TAMTÉŽ.

⁵⁰ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 14, Instrukce pro zřízení a činnost okresních archivů z roku 1948.

- d) Ukládat ve vlastní úschově archivy těch osob právnických i fyzických, které tyto archivy i jednotlivé archiválie okresnímu archivu darovaly, nebo je k úschově svěřily.
- e) Působit k tomu, aby archivy nebo jednotlivé archiválie byly uschovány a zabezpečeny před zničením, poškozením, ztrátou a činit v dohodě se zemskou archivní službou všechna opatření za tímto účelem nutná. Zejména se hlásí zemské archivní službě všechny případy, kdy archivům nebo soukromým archiváliím hrozí poškození, či ztráty.⁵¹

Druhá kategorie se zabývá definicí archivu a archiválií. Tedy v roce 1948 byl Archiv definován jako souhrn písemných či tištěných a obrazových památek s dokumentární povahou, které vzešly výběrem k účelům správním a vědeckým z nashromážděného materiálu úřední povahy. Archiválie byla rozčleněna následovně:

- a) listiny, listy a akta,
- b) knihy rukopisné,
- c) tisky, knihy, letáky, plakáty, vyhlášky, noviny, časopisy,
- d) mapy, plány, obrazy, též filmy.⁵²

Ve své podstatě se toto členění shoduje i se současným.

Poslední kategorie se zaměřila na zařízení okresního archivu a na samotné vedení okresních archivů, tudíž na archiváře. Okresní a městské archivy musí být zařízení a vedeny po stránce odborné podle instrukcí Zemského archivu v Brně, nebo zemské archivní sekce při zemském národním výboru v Brně. Při okresním národním výboru je nutné stanovit archiváře.

A) Povaha a úkol okresního archiváře:

- 1) Okresní archivář je odborný úředník, který podléhá přímo radě okresního národního výboru.
- 2) O kategorii vzdělání, zaměstnaneckém poměru (příp. zaměstnání vedlejší) rozhodne okresní národní výbor podle ustanovení zemské archivní služby.
- 3) Úkolem okresního archiváře je:
 - a) Vést evidenci a dohlížet na archivy a archiválie.
 - b) Pořádat, ukládat, inventarizovat, katalogizovat, a zařizovat archivy.
 - c) Pořizovat opisy a faksimile/ fotokopie/ důležitých archiválií týkajících se dějin příslušného správního obvodu ONV a připravovat jejich edici.

B) Archivář okresní je současně archivářem městským v sídle ONV.

⁵¹ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 14, Instrukce pro zřízení a činnost okresních archivů z roku 1948.

⁵² TAMTÉŽ.

- 1) Okresní archivář může být současně archivářem místního národního výboru okresního města, sídla příslušného okresního národního výboru.
- 2) V záležitostech archivu městského, jedná bezprostředně s radou místního národního výboru.
- 3) Na jeho osobní náklady přispívá místní národní výbor přiměřeně okresnímu národnímu výboru.

C) Odborný dohled nad okresním archivářem podléhá zemskému národnímu výboru v Brně.⁵³

Podle předešlých popsaných instrukcí si lze lépe představit chod archivů. Pro toto bádání je však příhodnější samotná zpráva o činnosti Okresního archivu v Holešově.⁵⁴ Tato zpráva se nám dochovala. Je v ní zaznamenán první rok fungování archivu, tedy přesněji řečeno období od 1. září 1947 do 31. března 1948. Vyjma záznamu o vzniku OA Holešov též se hovoří o jiných podstatných záležitostech. „*Správou jeho byl pověřen Bohumil Strouhala, současně též městský archivář v Holešově, který započal se základními pracemi již 1. září 1947. Roztřídil dosavadní archivní materiál, který byl uložen dosud v místním zámku a byl ve veřejném majetku. Současně započal s inventováním materiálu. Uložil archiválie v přidělené místnosti v budově radnice prozatím zámku do dvou regálů a ve 40 krabicích menších a 3 větších. Podnikl zákroky v Bystřici pod Hostýnem, Dřevohosticích a Fryštáku, aby tam byly zřízeny řádně vedené obecní archivy a osobně i písemně poučoval ustanovené archiváře o všech věcech archivu se týkajících. Protože základní ustanovení archiváře o všech věcech archivu se týkajících. Protože základní literatury/ Hrubý, Vojtíšek aj. / není vůbec k dostání, vypracoval pro ně úvod do archivní praxe ve stručné formě a opatřil pro celý okres potřebné formuláře k inventarizaci i katalogizaci. Stará se o pořízení inventáře pro okresní archiv, o potřebné kancelářské pomůcky, o pořízení fotografií a fotokopií listin z okresu, spolupracuje v redakci Vlastivědné čítanky pro okres holešovský, kterou hodlá vydati pedagogický sbor okresu holešovského, přispívá do vlastivědných revuů a je radou i skutkem nápomocen výstavnímu výboru expozice města Holešova na výstavě 100 let českého národního života v Kroměříži. Jednací protokol vykazuje 23 čísel jednacích v roce 1947 a 131 do dnešního dne v roce 1948. Úředních cest podniknuto dosud málo: 2 cesty do Bystřice pod Hostýnem a 2 do Dřevohostic. Úřední hodiny okresního archivu jsou od ½ 8 do 10 denně.*“⁵⁵

⁵³ TAMTÉŽ.

⁵⁴ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva o činnosti z roku 1948.

⁵⁵ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva o činnosti z roku 1948.

Závěrem této podkapitoly je dlužno se zmínit o pokynech ke spisové službě. Jak si správně počínat bylo do detailu rozepsáno v instrukci, kterou rozeslalo ministerstvo vnitra do všech krajských a okresních národních výborů roku 1948.⁵⁶

Znárodňování na příkladu Barbory Wrbové

Již po skončení 2. světové války se započala éra znárodňování a pozemkových reforem. Tyto události se dotkly snad všech obyvatel Československa. Dopad se pak mnohonásobil po únoru 1948. Od této doby měli i archiváři napilno se zabavováním starých rodinných archivů nejen šlechtických rodin.⁵⁷ To že toto nařízení se nevyhnulo ani OA Holešov, dnes dokládá několik nenápadných listů. Avšak významem jsou tyto archiválie cenné a o své době velmi vypovídají.⁵⁸

Zprvu by bylo vhodné si říct ve zkratce pár informací, o kom budou následující řádky. Barbora Wrbová roz. Wiedemannová (11. dubna 1892 - 13. února 1962)⁵⁹ se v roce 1930 provdala za hraběte Rudolfa Ludvíka Ferdinanda z Wrba (26. prosince 1892 - 3. června 1936).⁶⁰ Hrabě Rudolf Wrba zdědil po smrti svého otce Rudolfa Kristiána z Wrba v roce 1927 Holešov.⁶¹ Vzhledem k tomu, že manželství Barbory a Rudolfa bylo bezdětné, byl Rudolf Wrba posledním mužským majitel Holešova. Barbora Wrbová se brzy stala vdovou, její manžel pádem z koně předčasně zahynul. Stala se tak poslední majitelkou Holešova. Neustálé dědické spory či placení dávek z majetku, dostaly velice rychle Barboru Wrbovou do finanční krize.⁶²

I přes to byla stále majitelkou zámku Holešov a bývalého holešovského velkostatku. Zkázou už jen potvrdila 2. světová válka a rok 1941, kdy byl holešovský velkostatek dán do nucené správy a zámek se stal sídlem protektorátní policie.⁶³ Po válce ONV Holešov zavedl dne 15. května 1945 národní správu u velkostatku, která trvala do 15. října 1945, kdy se následně majetku ujala majitelka. Avšak v Holešově byla opětovně zavedena národní správa dne 20. září 1948 výměrem ZNV⁶⁴ v Brně č. j. 11 563/VII/44/1948.⁶⁵ Ale to již byl veškerý

⁵⁶ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.3, inv. č. 35. Nová spisová manipulace pro krajské a okresní národní výbory. 10. 12. 1948.

⁵⁷ Zákon č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě.

⁵⁸ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.3, inv. č. 32. Převzetí písemností velkostatku (Wrbnů) 1948/1948.

⁵⁹ ROHÁL, Robert. *Dáma každým coulem*. s. 15.

⁶⁰ TAMTÉŽ. s. 17.

⁶¹ TAMTÉŽ. s. 15.

⁶² TAMTÉŽ. s. 17.

⁶³ TAMTÉŽ.

⁶⁴ ZNV- Zemský národní výbor

⁶⁵ TAMTÉŽ.

majetek Barbory Wrbnové oficiálně zkonfiskován. Dochované archiválie nám dnes vypovídají, jak se následně dozvíme, že celý spor se neobešel bez obtíží a netrval krátkou dobu.⁶⁶

Nejstarší dochovaná písemná zmínka o provedení pozemkové reformy v bývalém velkostatku Holešov je ze dne 25. března 1948. Kromě podrobného výčtu věcí, které je nutno zabezpečit, jsou zde rozepsány následující pokyny. „*Ministerstvo zemědělství rozhodlo ve směrnici pro přejímání pozemkového majetku získaného revisí pozemkové reformy č. 22.832/48 – IX/R 11, že vlastník:*

a) odevzdá archiv/registraturu/ velkostatku/ a ústřední správy/ jako nedílnou část přejímaného objektu v celku a bez zvláštní úplaty československému státu do odborné správy státního archivu zemědělského/ archivu ministerstva zemědělství/. Který mu k jeho žádosti podle potřeby půjčí/ponechá/ písemnosti týkající se části majetku, na níž bude vlastník dále hospodařiti, a to podle zvláštní dohody, v níž bude vyřešena též otázka písemností: nebo

b) bude o archiv a registraturu velkostatku/ ústřední správy/ řádně pečovat odborným archivářem, podrobuje se v tom směru dozoru státního archivu zemědělského a souhlasí s tím, aby archiv/ registratury/ bylo používáno pro účely vědeckého bádání, podrobnosti budou určeny zvláštní dohodou: nebo

c) podrobí se rozhodnutí ministerstva zemědělství stran převzetí/ odborné správy/ archivu a registratur a stran uložení a správy ostatních písemností, nedojde-li v této věci ke zvláštní dohodě.“⁶⁷

Mezi archiválie, které je dlužno zmínit, patří i dopis ze dne 15. ledna 1948 adresovaný panu řediteli (pozn. zřejmě tedy řediteli ONV Holešov), kde se líčí počáteční problémy s převzetím kompletního rodového archivu Wrbnů. Bylo totiž zjištěno, že Barbora Wrbnová schraňuje cenné archiválie ve svém bytě, tedy mimo archiv, který byl uložen ve II. poschodí zámku. Dle dopisu archivář požaduje po ONV příkaz, který ho bude opravňovat k zabavení též rodinného archivního materiálu v bytě paní Wrbnové.⁶⁸ Odpověď a příkaz zároveň byly doručeny dva dny po této žádosti. V této zprávě poslané ze Státního archivu zemědělského se dále píše, co lze bývalým vlastníkům ponechat. Tedy rodinné písemnosti bez zvláštního historického významu. Celá záležitost dospěla tak daleko, že archivář Struhala požádal 20. ledna 1949 ONV Holešov o příkaz k domovní prohlídce Barbory Wrbnové za účasti závodní milice a asistence SNB. Jak je ze zprávy patrné, archivář si stěžuje na bývalou majitelku archivu, která

⁶⁶ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 46. Archivní knihovna 1953/1960.

⁶⁷ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.3, inv. č. 32. Revize pozemkové reformy-zabezpečení archivů a registratur. 20. 3. 1948.

⁶⁸ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.3, inv. č. 32. Dopis. 15. 1. 1948.

odevzdala zámecký archiv bez rodinných archiválií.⁶⁹ Příkaz byl téhož dne vyhotoven.⁷⁰ Šest dní poté byla vyhotovena zpráva o převzetí zámeckého archivu. *“Hlásím, že jsme na základě výnosu Státního archivu zemědělského č. j. 9892-I arch/49 a zmocnění okresního národního výboru v Holešově ze dne 19. dubna 1948 a z 20. ledna 1949 provedl za účasti SNB domovní prohlídku v zámku B. Wrbnové a převzal veškerý registraturní materiál, který byl nalezen. Chybí větší množství listinného materiálu z doby Rottalů, Erdödyů i Wrbnů, který podle svědecké výpovědi byl tu ještě v r. 1947 v prosinci. Převzato bylo 396 účetních knih a 32 krabic s listinným materiálem z doby nejnovější.”*⁷¹ Téhož dne byla vypracována velmi podrobná zpráva pro Státní archiv zemědělský, kde je parafrázovaná odpověď paní Wrbnové ohledně chybějícího materiálu. *„Majitelka prohlašuje, že nic víc z listinného materiálu v zámku není.(...)Tvrdí, že všechny písemnosti ze starší doby byly již dříve odvezeny do Jaroměřic, některé zničeny při obsazení zámku Rudou armádou místním obyvatelstvem. Toto tvrzení se nemůže zakládat na pravdě vzhledem k výpovědi sl. Palečkové, která v r. 1947 mnohé s těchto listin měla v rukách a mně je přinesla k nahlédnutí.”*⁷² Pátrání po zbytku archivního materiálu bylo dle zpráv z 12. února 1949⁷³ a 17. února 1949⁷⁴ bezvýsledné.⁷⁵

Zmínky o zabaveném majetku Wrbnů nekončí. V dubnu 1958⁷⁶ se zabavila rozsáhlá zámecká knihovna o obsahu cca 3 500 svazků, která byla přestěhována a následně použita jako odborná knihovna Okresního archivu Holešov.⁷⁷

⁶⁹ TAMTÉŽ. Vyhotovení příkazu k domovní prohlídce. 20. 1. 1949.

⁷⁰ TAMTÉŽ. Domovní prohlídka-příkaz. 20. 1. 1949.

⁷¹ TAMTÉŽ. Hlášení o převzetí zámeckého archivu. 26. 1. 1949.

⁷² TAMTÉŽ. Zpráva o převzetí archivu velkostatku Wrbnů v Holešově. 26. 1. 1949.

⁷³ TAMTÉŽ. Holešov, zabezpečení zámeckého archivu. 12. 2. 1949.

⁷⁴ TAMTÉŽ. Archiv v zámku. 17. 2. 1949.

⁷⁵ Více pramenů k tomuto tématu se ve fondu Okresní archiv Holešov, A-101, 1942-1960, nenalézají.

⁷⁶ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 46. Archivní knihovna 1953-1960.

⁷⁷ TAMTÉŽ. Přidělení knihovny pro OA. 28. 4. 1958.

Budování - Okresní archiv 50. léta

Snad vše podstatné o vzniku a zahájení činnosti OA Holešov bylo řečeno. V této kapitole se přesuneme k nedůležitější dekádě fungování Okresního archivu. Vzhledem k tomu v jakém historickém období se nacházíme, je pochopitelné, že je vše podbarveno totalitním komunistickým režimem. Ten se v 50. letech 20. století nacházel v etapě budování státu k obrazu svému.

Cesta k archivnímu zákonu

Byť druhá polovina čtyřicátých let 20. století naznačila, jakým směrem by se mělo archivnictví ubírat, archivní zákon stále nebyl zhotoven. Vše se mělo změnit v letech nadcházejících. Počátky konečné verze zákona byly naznačeny již v polovině roku 1950. Ministerstvo vnitra vyhlásilo návrh, který stanovil mimo jiné tři hlavní úkoly:

- *„zřídit věcně jednotný státní archivní fond, soustřeďující všechny dokumentární materiál veřejných archivů, jednotně organizovaný a řízený, uspořádaný podle zásad provenience a decentralizace, s právem zasahovat za podmínek zvlášť stanovených i do vlastnictví archivního materiálu uchovávaného mimo veřejné archivy*
- *prohlásit jednotný státní fond za národní majetek, spravovaný podle jednotných zásad a provádět zabezpečení, uchování a zhodnocování archivního materiálu podle záměru schvalovaného vládou*
- *vytvořit jednotně organizovanou a ústředně řízenou státní archivní správu, zahrnující jak organizaci a jiné správní věci archivů a archivnictví, tak i odbornou archivní péči“⁷⁸*

Jenomže i tento návrh zákona měl vadu. A to, že ponechával bývalé zemské archivy tzv. historické, ve správě ministerstva školství.⁷⁹ V roce 1951 byla ministerstvem vnitra ustanovena Státní archivní komise. Byla zřízena jako dočasný orgán. Za úkol měla zajištění jednotné organizace a řízení archivnictví. Hlavním cílem bylo připravit konečnou úpravu zákona o československém archivnictví. Byla orgánem nadresortním, ale jejím mluvčím byl ministr vnitra.⁸⁰ Počátek padesátých let 20. století a vývoj okresních archivů shrnul pan Šamberger takto: *„Těž se velmi rychle pokročilo při utváření archivů okresních, neboť se ukázalo, že tato forma vhodně doplnila a někde plně nahradila nedostatečnou síť místních archivů. Zpravidla to byl městský archiv v sídle okresu, případně jiný dobře vybudovaný městský archiv, jenž byl pověřen funkcí okresního archivu. V několika případech byl funkcí*

⁷⁸ ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám Československého archivnictví*. s. 125.

⁷⁹ TAMTÉŽ.

⁸⁰ TAMTÉŽ. s. 127.

*okresního archivu pověřen i oblastní zemědělský archiv nebo jeho pobočka. Tím se velmi osvědčila spolupráce zemědělských archivářů na výstavbě okresních archivů. Bylo také jednáno o vztahu zemědělských a lesnických archivů ke Státní archivní komisi a k archivům krajským. Po předchozím jednání s vedením těchto archivů bylo dosaženo dohody o formách vzájemné spolupráce.*⁸¹

Dalším pokusem Státní archivní komise o přiblížení se konečné verze archivního zákona byl rok 1953. V úvodu tohoto již několikatého návrhu byla jasně zdůrazněna hlavní funkce archivnictví, které musí být všestranně prospěšné státu a budovatelskému úsilí lidu.⁸² Nebyla také opomenuta důležitost ideovosti archivní práce samotné. Uvedena zde byla i potřeba co nejvíce zpřístupnit a zveřejnit veškerý archivní materiál. Vyjádřen byl podstatný posun k utvoření jednotného státního archivního fondu. Z něhož vyplynulo, že veškeré archivní dokumenty na území Československa tvoří tento státem chráněný fond. Aby písemný archivní materiál mohl být považován za součást státního archivního fondu, jeho klasifikace a vytřídění musely být provedeny podle příslušných skartačních zásad a směrnic podle vládního usnesení o skartaci.⁸³ Státním požadavkem v rámci archivního materiálu bylo jeho všestranné využívání ve prospěch výstavby socialismu a tím i zvyšování kulturní, politické úrovně lidu.⁸⁴

Vládní nařízení o archivnictví

Od konce války uplynulo bezmála 10 let, když konečně vzniklo, oficiálně vládou odsouhlasené, vládní nařízení o archivnictví. Stalo se tak 7. května 1954, kdy bylo vládou schváleno a vešlo v platnost vládní nařízení o archivnictví č. 29/1954 Sb.⁸⁵ Z dnešního pohledu se toto nařízení zdá poněkud strohé a velmi obecné. Jenomže byl to první velký krok k organizaci samotného archivnictví. Konečně bylo definováno archivnictví jako takové a jeho význam. Ve třinácti paragrafech je shrnuto vše podstatné, co se dnes zdá být samozřejmé. Pravdou je, že v samotném nařízení je patrná totalitní ideologie. Ani tento faktor důležitost dokumentu nemění. Vzhledem k významu i pro samotný chod všech archivů projdeme nařízením celé.

Prvním důležitým krokem bylo definovat archivnictví po stránce významové a kompetenční, což bylo učiněno ve dvou úvodních paragrafech. První paragraf líčil významnou úlohu

⁸¹ TAMTÉŽ. s. 129.

⁸² TAMTÉŽ. s. 132.

⁸³ TAMTÉŽ.

⁸⁴ TAMTÉŽ.

⁸⁵ Vládní nařízení č. 29/1954 Sb. o archivnictví.

archivnictví v otázkách politických, vědeckých, kulturně-osvětových. Vyzdvihoval archivnictví jako součást budovatelského úsilí. Aby archivnictví vše efektivně plnilo, musí být jednotně organizováno a řízeno.⁸⁶ Co přesně mají archivy uschovávat a co se tedy skrývá pod označením jednotný státní fond, bylo vepsáno v § 2. „*Soubory písemností a dokumentů archivní povahy, které vznikly z činnosti státních orgánů, jejich ústavů a zařízení, socialistických právnických osob, zejména národních a jiných podniků, které spravují národní majetek, jakož i jejich právních předchůdců, tvoří, pokud byly vyříděny podle předpisů pro skartaci, jednotný státní fond.*“⁸⁷

Podstatou § 3 je jednotný státní fond a jeho úložiště. Mezi tyto instituce patřily: Státní archiv v Praze, Státní slovenský ústřední archiv v Bratislavě, Státní archivy a ostatní archivy. Všechny tyto archivy jsou dále rozvedeny v § 4, kde je popsáno, jak byly zřízeny. § 5 a § 6 jasně stanovuje, že archivnictví spadá pod správu ministerstva vnitra, což je blíže definováno i v § 7. „*Ministerstvo vnitra organizuje a řídí archivnictví zejména tím, že:*

- a) *Vydává pokyny pro vedení archivních prací.*
- b) *Kontroluje stav a úschovu archivního materiálu a dohlíží na jeho účelné rozmístění.*
- c) *Vede evidenci jednotného státního archivního fondu.*
- d) *Řídí vědeckou a kulturně osvětovou práci státních archivů.*
- e) *Dohlíží na provádění vyřazovacích prací.*
- f) *Pečuje o zpřístupňování a zveřejňování archivního materiálu.*
- g) *Pečuje o politický a odborný růst archivních pracovníků.*“⁸⁸

Následující § pojednává o poradním sboru ministerstva vnitra v archivních záležitostech. Tímto pomocným orgánem jsou dvě vědecké archivní rady, tedy česká i slovenská.⁸⁹ V § 9 až 11 je rozebrána možnost začlenění archivů do organizace státních archivů.⁹⁰ Předposlední paragraf se týká ozbrojených sil. Archiválie uložené v archivech ozbrojených sil jsou také součástí jednotného státního fondu. Orgánům vojenské správy náleží jak řízení, organizace archivů ozbrojených sil, tak i využití archivního materiálu v těchto archivech.⁹¹ Poslední paragraf se týká účinnosti tohoto vládního nařízení.⁹²

Jak již bylo dříve naznačeno, toto nařízení o archivnictví č. 29/1954 Sb., není zákonem v pravém slova smyslu. Avšak po dlouhých letech konečně bylo definováno archivnictví a

⁸⁶ Vládní nařízení č. 29/1954 Sb. o archivnictví.

⁸⁷ TAMTÉŽ.

⁸⁸ TAMTÉŽ.

⁸⁹ Vládní nařízení č. 29/1954 Sb. o archivnictví.

⁹⁰ TAMTÉŽ.

⁹¹ TAMTÉŽ.

⁹² TAMTÉŽ.

naznačen směr, kterým se bude ubírat alespoň po dobu 20 let. V roce 1974 konečně byl schválen zákon o archivnictví.⁹³

Jednotné státní archivnictví na pozadí dochovaných pramenů

Padesátá léta znamenala v oboru archivnictví potažmo spisové služby mnoho změn. Vyšlo mnoho instrukcí, vyhlášek a hlavně již zmíněné nařízení, které odstartovalo dlouhou cestu k jednotnému archivnictví. Archiváři se začali prakticky vše učit od začátku. Podívejme se, jak se projeví organizační změny v OA Holešov na podkladu dochovaných archiválií.

Státní archivní komise (zřízena roku 1951), využila svoji iniciativu skutečně od prvních měsíců své působnosti. Máme možnost sledovat její činnost díky oběžníkům, které pravidelně rozesílala s právě nově odsouhlasenými pokyny do všech kompetentních archivů. Jako ukázka nám může dobře posloužit oběžník z roku 1952.⁹⁴ Jsou zde uvedeny převážně úkoly i s lhůtami, do kdy mají být splněny. Případně jsou vypsány nedostatky, které je nutno okamžitě řešit. Oběžníky se také zmiňují o připravovaných archivních kurzech. Většina oběžníků je si obsahově velmi podobna.⁹⁵

Nedílnou součástí povolání každého archiváře byly pravidelné schůze, které se týkaly daného kraje, a konference konané pro všechny archiváře. Z těchto zasedání se též dochovaly záznamy, z nichž lze zřejmě nejlépe pochopit archivnictví té doby. V červenci roku 1951 se měl uskutečnit sjezd archivářů z Čech, Moravy a Slovenska. Dochoval se celý program konference. Z něj kromě organizačních záležitostí, které byly v plánu konference, vyplývá i politická stránka tohoto setkání. Dle programu bylo stanoveno zřídit ideovou komisi. Tato ideová komise si kladla za cíl v první řadě ustanovit nové úkoly z hlediska marxismu-leninismu a z toho vyplývající praktické potřeby pro archiváře. Nutné bylo i projednání o zpracovávání spisového materiálu hospodářské povahy. Komise měla v plánu i vyřešení otázky vytěžení archivů pro účely výzkumného druhu.⁹⁶ Tato konference byla nakonec odložena na neurčito. (Napovrch totiž vyplynuly vleklé spory s moravskou sekcí archivnictví a ministerstvem vnitra. Určitou satisfakcí za neuskutečněnou konferenci byl sjezd krajských archivářů ve dnech 18. a 19. dubna 1952.)⁹⁷ Pro srovnání, necelého půl roku po této neuskutečněné konferenci, byla další pracovní porada archivářů, kde stojí za zmínku úkoly

⁹³ Zákon české národní rady č.97/1974 Sb. o archivnictví.

⁹⁴ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Oběžník č. 1. 4. 3. 1951.

⁹⁵ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Instrukce a metodické pokyny. 1948-1960.

⁹⁶ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Program konference. 24. 5. 1951.

⁹⁷ ŠTARHA, Ivan. *Moravský Zemský archiv v Brně*. s. 113-114.

stanovené Státní archivní komisí, jimiž bylo nutné se řídit. Na konferenci se hlavně řešily následující požadavky:

- 1.) *„Učinit všechna potřebná opatření, aby archivní služba byla prodchnuta zásadami marx-leninské vědy a aby archivní pracovníci plně pochopili úkoly archivů v dnešní době budování socialismu.*
- 2.) *Organizačně i věcně uspořádat archivní službu podle jednotných zásad a hledisek, odstranit při tom všechny pozůstatky z kapitalismu a skoncovat s přímo feudální roztržitostí v uložení a úschově fondů.*
- 3.) *Koordinovat různé resortní zájmy a sladit je vytvořením jednotných a všeobecně platných zásad archivní správy a péče.*
- 4.) *Pečovat o to, aby archivy sloužily aktuálně-politickým, hospodářským a výzkumným potřebám.*
- 5.) *Zvýšená péče budování archivnictví na Slovensku.*
- 6.) *Budovat síť archivů krajských a místních.*
- 7.) *V dohodě s příslušnými činiteli vše potřebné, aby byly řádně zajištěny průmyslové archivy a archivy národních podniků.*
- 8.) *Podřídit soupis všech archivních fondů a vytvořit předpoklady ke katalogizaci archivů.*
- 9.) *Učinit archivy schopné všestranně sloužit aktuálně-politickým potřebám, požadavkům historických, účelům průmyslovým, hospodářským a výzkumnickým.*“⁹⁸

Na základě odsouhlasených plánů na těchto konferencích se též pravidelně opakovaly inspekční kontroly, které zjišťovaly, jestli se archivy řídí stanovenými pokyny. Ve stejném roce, kdy vyšlo vládní nařízení o archivnictví, proběhla v OA Holešov právě jedna z těchto kontrol. Ze záznamu této inspekční návštěvy vyplývá nespokojenost s dosavadním stavem OA v Holešově.⁹⁹ Podle kontroly se archiv ONV nachází v hrozném a neuspořádaném stavu.¹⁰⁰ Z jiného zápisu inspekce v OA Holešov, vyplývají informace o archivním materiálu. Většina archiválií městského archivu je inventována na kartách. Z části je inventován listinný materiál, kvůli neustálému třídění a doplňování. Časový rozsah archiválií MA¹⁰¹ je od

⁹⁸ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Zápis z pracovní rady archivářů konané dne 29. 12. 1951.19.1.1952.

⁹⁹ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Provedení průzkumu stavu archivu ONV v Holešově. 7. 6. 1954.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ.

¹⁰¹ MA- městský archiv

14. století po r. 1945. V brzké době se počítalo s převezením holešovského archivu MNV¹⁰² do OA.¹⁰³

Aby chod archivů byl systematický, na každý rok se rozepisoval plán. Tyto plány, jak je tomu i u zmiňovaných oběžníků, jsou si velice podobné. Naznačují někdy monotónní archivářskou práci. Často je zde zmiňován soz materiálu, příprava na skartaci apod.¹⁰⁴ Pro naše bádání je zajímavá zpráva o činnosti archivu z roku 1956, v níž se dozvídáme informace o přemístění OA. Je zde též potvrzeno sloučení městského archivu s okresním archivem.¹⁰⁵ „V I. čtvrtletí 1956 bylo dokončeno přestěhování archivního materiálu do nové deponitární místnosti v přízemí zámecké budovy, kde byly archivu přiděleny prozatímně jen dvě místnosti o rozměrech 86 m² skladového prostoru a 24 m² pro kancelář a badatelnu. Zatímně prostorem tyto místnosti vyhovují, bude však nutno uvažovat a jednat o přidělení další vedlejší místnosti (...). Městský archiv v Holešově byl v I. čtvrtletí sloučen s okresním archivem.“¹⁰⁶ Archivy měly i podrobnější harmonogram. Jedná se o pracovní plány rozdělené po týdnech. Pro OA Holešov je dobrým příkladem plán z roku 1956. Jsou zde zaznamenány úkony za měsíc duben až červen. Například pro představu v týdnu od 30. dubna do 6. května byla činnost následující. Uspořádání fondu č. 2 Městské knihy, fotodokumentace oslav 1. května či průzkum a zajištění archivního materiálu v Lukovečku.¹⁰⁷

Od počátku této kapitoly je zde zmiňován všudypřítomný politický aspekt. Nejen archivnictví je od samých základů prolno to komunistickou ideologií. Dalším důkazem této spolupráce je návrh úkolů pro pětiletku. Z hlediska historického se v tomto případě jedná o 2. pětiletku v období let 1956-1960.¹⁰⁸ Jedná se o výzvu, aby především okresní archiv vyřadily, co je potřeba vyřešit z hlediska budovy OA či jiných záležitostí a problémů, např. nedostatek krabic, regálů apod. Následně své požadavky měli poslat krajské správě MNV, v našem případě do Gottwaldova (Zlína).¹⁰⁹ Bohužel odpověď na tuto žádost se nedochovala ani jako opis.

¹⁰² MNV- městský národní výbor

¹⁰³ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Zápis o průzkumu v OA v Holešově. 6. 9. 1955.

¹⁰⁴ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Plány práce a zpráva o činnosti. 1949-1960.

¹⁰⁵ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva o činnosti okresního archivu v Holešově. 1956.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ.

¹⁰⁷ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Pracovní plán. 28. 3. 1956.

¹⁰⁸ TOMEK, Prokop. Pětiletky- plánování ekonomiky. 1999-2017 [cit. 2017-2-2].

URL:< <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/petiletky.php>> .

¹⁰⁹ SOKA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Návrh úkolů k provedení v archivnictví v pětiletce 1956-1960. 24. 8. 1955.

Zajímavým pramenem je směrnice pro organizaci, činnost a řízení okresních a městských archivů z roku 1958.¹¹⁰ Ta je dalším důležitým svědkem pro pochopení archivnictví 50. let minulého století, proto bude podrobněji rozebrána. První část shrnuje nám již známý účel OA a MA. Stačí tedy ve zkratce zopakovat, že jsou zřizovány při ONV a MNV, jejich hlavním úkolem je uložení všech důležitých dokumentů z činnosti těchto institucí.¹¹¹ Druhá část je o zřízení OA a MA, což je nám také známo. Tyto archivy byly tedy zřízeny pro odborné využívání a zpracování písemností archivní povahy z daného okresu a hlavně pro jejich ukládání.¹¹² Nadcházející část je o činnosti archivů. V několika odstavcích jsou podrobně specifikovány úkoly. Mnohé úkoly zde byly mnohokrát probírány, vybereme tedy ty, které doposud nebyly jednoznačně řečeny. V odstavci pod označením e) je tato informace: „*Význačné archiválie nebo jejich soubory připravují v dohodě s archivním oddělením krajské správy ministerstva vnitra k edicím a k jinému zveřejňování (...)*“.¹¹³ Pod písmenem „g“ je popsáno, že „*z pověření vedoucích odborů pro vnitřní věci vystavují z archivního materiálu na požádání občanům opisy úředních záznamů a výpisy z nich (...)*“.¹¹⁴ Odstavec následující říká: „*podle pokynů archivního oddělení krajské správy ministerstva vnitra vypracovávají plány práce a o jejich plnění podávají zprávu příslušnému odboru pro vnitřní věci a archivnímu oddělení krajské správy ministerstva vnitra.*“¹¹⁵ Tyto informace přesně zapadají do kontextu výše zmíněných organizačních záležitostí. Čtvrtým tématem je řízení archivů. Z něj vyplývají (mimo jiné a již řečené informace) další podstatné záležitosti ohledně zaměstnanců archivu. OA nebo MA mohou mít v rámci plánu práce tyto pracovníky: archivní, dokumentační, odborně zaměřené (např. knihař, konzervátor apod.), manipulační, administrativní. Všichni odborní zaměstnanci archivu musí mít potřebnou kvalifikaci ve svém oboru.¹¹⁶ Významnou roli zaujímaly odbory pro vnitřní věci krajských rad, městské a okresní národní výbory, které zajišťují činnost okresních a městských archivů na svém území.¹¹⁷ Mimo jiné se staraly o to, aby archivy byly vhodně, pokud možno trvale umístěny.¹¹⁸ To se dle zjištěných informací, v OA Holešov nedařilo. Tato část směrnice obsahuje další důležitou zmínku. Jedná se o Archivní správu ministerstva vnitra, která po odborné stránce řídí okresní a městské archivy. Vydává pro okresní a městské archivy

¹¹⁰ TAMTÉŽ. Směrnice pro organizaci, činnost a řízení okresních a městských archivů. 28. 4. 1958.

¹¹¹ TAMTÉŽ. s. 1.

¹¹² TAMTÉŽ.

¹¹³ TAMTÉŽ.

¹¹⁴ TAMTÉŽ. s. 2.

¹¹⁵ TAMTÉŽ.

¹¹⁶ TAMTÉŽ.

¹¹⁷ TAMTÉŽ. s. 3.

¹¹⁸ TAMTÉŽ.

směrnice a pokyny pro odbornou archivní činnost. Zajišťuje odbornou výchovu archivním pracovníkům. Archivní správa taktéž vykonává dohled nad ediční a publikační činností okresních a městských archivů.¹¹⁹ V páté části je více specifikován jednotný státní fond.¹²⁰ (Není nutné více rozepisovat.) Touto tematikou je rozebíraná směrnice ukončena.

Jednotný státní fond a obecně jednotné archivnictví, potřebuje pochopitelně jednotnou evidenci archivního materiálu. Na základě této myšlenky se řídili i v gottwaldovském (zlínském) kraji, kdy v roce 1956 byly rozeslány do všech okresních archivů pokyny pro jednotnou evidenci.¹²¹ Na třech listech a ve dvou kapitolách je podrobně popsáno, co přesně mají obsahovat evidenční pomůcky. Jako první je bod po bodu uveden obsah prvotní evidenční pomůcky tedy *Přejímacího seznamu*.¹²² Zhotovuje se při jakémkoliv přejímání materiálu do okresních archivů ve třech výtiscích.¹²³ Musí v něm být uveden např. rozsah materiálu v čase a evidenčních jednotkách, nebo číslo a lokační značka přidělena fondu v novém archivu.¹²⁴ Další evidenční pomůckou, kterou je dle pokynů nutno zhotovit, je *Přírůstková kniha*.¹²⁵ Měl by to být sešit formátu A4 o 100-150 listech. Je zapotřebí nalinkovat obě strany do 10 sloupců, listy sešitu se musí očíslovat a ověřit razítkem archivu.¹²⁶ Po obsahové stránce *Přírůstková kniha* (pozn. dochovala se, je součástí probíraného fondu)¹²⁷ obsahovala např. počet archivních jednotek listin, knih úředních a pomocných apod., název úřadu (z jehož činnosti spisy vzešly), jeho sídlo, název fondu a původní značka.¹²⁸

Z pokynů vyznívá povinnost pro všechny archivy (v okresních archivech byly zavedeny později) pořídit si pro každý archivní celek *Evidenční listy*, který je hlavní pomůckou evidence JSAF¹²⁹. Archivy mají za úkol vypracovat *Soupis Fondů*, aby bylo možné zjistit současný přehled fondů v kraji.¹³⁰ Bylo též zapotřebí vyhotovit *Lokační přehled*, který obsahoval záznamy o přesném umístění jednotlivých fondů.¹³¹ Druhá část pokynů je

¹¹⁹ TAMTÉŽ.

¹²⁰ TAMTÉŽ. s. 4.

¹²¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Pokyny pro zavedení jednotných evidenčních pomůcek v okresních archivech kraje Gottwaldov. 14. 2. 1956.

¹²² TAMTÉŽ. s. 1.

¹²³ TAMTÉŽ.

¹²⁴ TAMTÉŽ.

¹²⁵ TAMTÉŽ.

¹²⁶ TAMTÉŽ.

¹²⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 10. Kniha přírůstků. 1956-1957.

¹²⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Pokyny pro zavedení jednotných evidenčních pomůcek v okresních archivech kraje Gottwaldov. 14. 2. 1956.

¹²⁹ JSAF- jednotný státní archivní fond

¹³⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Pokyny pro zavedení jednotných evidenčních pomůcek v okresních archivech kraje Gottwaldov. 14. 2. 1956.

¹³¹ TAMTÉŽ. s. 2.

zaměřena na *Badatelské listy, Knihy zápůjček a výpůjček a Návštěvní knihu* (pozn. součástí fondu OA Holešov).¹³² Obsah těchto pomůcek je prakticky shodný s dnešními, tudíž není zapotřebí dále rozepisovat. Závěrem stačí dodat, že pokyny musely být splněny do 1. března 1956.¹³³

Ze zmíněných zpráv lze sledovat skutečné fungování kompetentních orgánů oboru archivnictví. Z předcházející podkapitoly vyplynulo, jakým směrem se chce archivnictví v 50. letech 20. století ubírat. A nyní jsme měli možnost zjistit, zdali byly cíle plněny. Prošli jsme mnoho instrukcí, které byly navázány na nové vládní nařízení o archivnictví č. 29/1954 Sb. Získali jsme dle probíraných archivních materiálů, představu o každodenní práci v OA Holešov. Musíme brát na zřetel fakt, že nevíme, jestli všechny požadované instrukce byly reálně konány.

Zabezpečení archivu po stránce prostorové, materiální, finanční

O činnosti OA Holešov máme jistou představu, ale zatím nebylo řečeno více k samotnému zabezpečení archivu. Tím je myšleno, sídlo archivu, jeho vybavení a finanční rozpočet. Několik zmínek o budově OA bylo zde párkrát naznačeno, ale není od věci toto téma rozšířit. Je pravdou, že mnoho pramenů k této tématice již neexistuje. O to více bude zajímavější vyčíst informace z dochovaných archiválií.

Holešovský zámek jako sídlo Okresního archivu

Již od počátku 40. let 20. století byl problém s uložením MA Holešov. To přetrvávalo i pro zřízení OA. Tyto, následně sloučené archivy, byly zprvu uloženy mimo jiné, i v budově radnice. Velice brzy se ukázalo, že vymezená kapacita pro archiválie je nedostačující. Naskytla se možnost OA, který zahrnoval i MA, přestěhovat do zámku v Holešově. Zámecký archiv zde sídlil ještě před konfiskací zámeckého objektu. Myšlenka přesunutí archivu tedy nebyla nahodilá. Jenže postupně i zde přidělené místnosti nedostačovaly. Především události vycházejí z výše uvedeného textu. Zbývá tedy doplnit pojítka z dochovaných pramenů.

Byrokratické kolečko přidělení nových místností zřejmě započalo dříve, avšak nám se dochoval první náznak z 15. března 1951.¹³⁴ Nejvhodnější podmínky pro nové prostory archivu, vykazovala bývalá kuchyně s přilehlými místnostmi v rohu II. poschodí

¹³² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 11. Kniha návštěvníků. 1955-1957.

¹³³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 15. Pokyny pro zavedení jednotných evidenčních pomůcek v okresních archivech kraje Gottwaldov. 14. 2. 1956. s. 2-3.

¹³⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Okresní archiv, přidělení místnosti v zámku. 15. 3. 1951.

holešovského zámku. Nacházel se zde dostatečně velký prostor pro archivní skladiště. Konečně by došlo k oddělení depositářů (archivu a muzea), podle žádosti ministerstva vnitra.¹³⁵ Věci se daly do pohybu ještě téhož roku. Popis samotných místností respektive stav, ve kterém je Okresní archiv přebíral, je patrný z oznámení určené pro ONV Holešov.¹³⁶ „Okresnímu archivu v Holešově byly přiděleny (...) místnosti zámku. Některé z nich jsou zcela vyhovující a po drobnější opravě, schválené radou ONV, jsou již užívány k archivním účelům. Výjimku činí úprava 4 místností, z nichž jedna je tmavá chodba bez přímého osvětlení, jiná tmavá prostora (...) a k ní přilehlé dvě místnosti s dostatkem světla, ale malým prostorem nevyhovující.“¹³⁷ Při stěhování se objevily nedostatky v osvětlení prostor určených Okresnímu archivu.¹³⁸ To je pochopitelné, zámek nemůže plnit požadavky budovy archivu. V prosinci se ke kontrole stěhovacích prací dostavil krajský archivář. Z jeho konstatování, které je zachyceno v zápise, dozvídáme se o již skoro přestěhovaném Městském archivu. Zmiňuje se i o Okresním archivu. Bylo zamýšleno jej umístit do velké místnosti, u níž bylo potřeba nutně provést opravy.¹³⁹

Zdálo se, že nyní by mělo být vše v pořádku, jenomže “boj“ o další místnosti pokračoval v roce 1954. Opětovně se záznamy vyjadřují k nedostačujícímu prostoru pro uložení archiválií. Apelují na zajištění minimálně dvou nových místností. Požadavkům nejvíce vyhovovaly zadní prostory galerie.¹⁴⁰ A za další dva roky tytéž starosti. Při likvidaci skladiště požární ochrany se zjistil, nedostačující dosavadní stav depozitáře pro Okresní archiv. Byla podána žádost o další prostory, neboť již nebylo místa pro nadcházející svaz materiálu.¹⁴¹

Nelze v návaznosti na předchozí zmínku o požární ochraně, opomenout, zabezpečení archivu před možnými hrozbami. Okresní archivář tento důležitý prvek chodu archivu, řešil ve zprávě pro radu ONV. Kvůli opatření požární ochrany a civilní obrany, bylo nutné Okresnímu archivu v Holešově přidělit prostor, ve kterém by byly uloženy nejvzácnější archiválie. Jednalo by se o jednu místnost nejlépe v přízemí zámku, která by v případě ohrožení byla zazděna.¹⁴² Jiné zprávy informují o potížích nezrekonstruované historické budovy a jejich následcích.

¹³⁵ TAMTÉŽ.

¹³⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Stavební úprava místností pro okresní archiv. 9. 11. 1951.

¹³⁷ TAMTÉŽ.

¹³⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Zámek Holešov- adaptace místností pro archiv. 13. 11. 1951.

¹³⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Návštěva archivu. 11. 12. 1951.

¹⁴⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Dopis. 29. 6. 1954.

¹⁴¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Zpráva ONV v Holešově. 26. 7. 1956.

¹⁴² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Dopis adresovaný ONV Holešov. 29. 6. 1954.

Po celou dobu trvání OA, byl vážným problémem velmi špatný stav oken. Stav v roce 1955 byl již katastrofální.¹⁴³ Z další zprávy vyplývá, že při zřizování studovny v létě téhož roku, oprava oken stále nebyla započata.¹⁴⁴ Ze zprávy je i patrný problém s vytápěním.¹⁴⁵ Až v roce 1958 byla vyhrazena místnost pro badatelnu. K této informaci náleží zajímavá doložka, badatelna je zde líčena jako místnost s vhodnějšími hygienickými podmínkami.¹⁴⁶ Z toho lze jasně odvodit hygienické podmínky, nejen v pracovních archivářů. Veškeré záznamy naznačují, že ještě dva roky před ukončením OA Holešov, byly neustálé problémy nejen s prostorovým zabezpečením.

Vybavení OA Holešov

Přeskočme podrobné údaje o běžných kancelářských potřebách, jako jsou tužky, gumy či úřední razítka. Rovnou se zaměříme na vybavení typu archivačních krabic. Úložné krabice se neustále modernizovaly. Byly nedostatkovým zbožím. Nebyl tedy stanoven jeden podnik, ze kterého by OA pravidelně odebíral zboží.¹⁴⁷

Archivní krabice s archiváliemi je pochopitelně nutno někde uložit. A zde narážíme na nedostatek regálů v OA Holešov. Jedním z důvodů byl i chybějící materiál na tyto účely.¹⁴⁸ Záznamy dokazují, neustálý koloběh s vyřizováním této zásadní podmínky pro uskladnění archiválií.¹⁴⁹ Někdy nebylo zbylí a regály nezávisle na materiálu (železo či dřevo) se vypůjčovaly.¹⁵⁰

Předešlé zádrhely v činnosti OA, nebyly tak velké jako problém s vytápěním. To souviselo i se špatnými podlahami.¹⁵¹ Dotace na opravu podlah byla zamítnuta¹⁵² a vytápění se dořešilo až v roce 1959 instalací akumulčních kamen.¹⁵³ (Doložené jsou i účty za otop ve formě dřeva či uhlí.)¹⁵⁴ To jen podtrhuje celkový dojem z chátrající historické budovy zámku.

¹⁴³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Žádost o opravu oken. 5.1 1955.

¹⁴⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Okresní archiv v Holešově, zřízení studovny, úpravy. 10. 6. 1955.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ.

¹⁴⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 23. Zpráva pro ONV v Holešově. 23. 5. 1958.

¹⁴⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Archivní krabice. 15. 3. 1956.

¹⁴⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Dotaz o dodání materiálu. 5. 1. 1955.

¹⁴⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Zpráva z národního podniku TON. 7.1 1955.

¹⁵⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Návrh plánu-investice. 16. 7. 1955.

¹⁵¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Zprav Gottwaldovské energetické rozvodné závody. 1955.

¹⁵² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Zámek- položení parket. 22. 5. 1958.

¹⁵³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Instalace akumulčních kamen. 31. 8. 1959.

¹⁵⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Převedení materiálových zásob. 24. 1. 1957.

Subvence

Veškeré financování bylo vždy schváleno radou ONV Holešov.¹⁵⁵ Rozpočty finančních potřeb jsou dobrým pramenem nejen plánovaného hospodaření archivu. Díky nim lze sledovat, co bylo v plánu daný rok nakoupit, či opravit. Nedá se však říci, že by byly rozpočty každoročně stejné. Ale najdou se položky, které se pravidelně opakovaly.¹⁵⁶ Pro názornost nám poslouží dva rozpočty na rok 1950 a 1951. Kde si můžeme povšimnout, jak se za rok zvýšil požadavek na finance. První je rozpočet na rok 1950¹⁵⁷ a druhý na rok 1951.¹⁵⁸

Tiskopisy a formuláře	500 Kčs
Fotokopie listin	2 000 Kčs
Čištění místností	3 000 Kčs
3 regály do 1. místnosti	20 000 Kčs
100 kartonových krabic na archiválie	4 300 Kčs
2 500 papírových obalů na archiválie	2 500 Kčs
2 štětce archivní	200 Kčs
Lepící prostředky	200 Kčs
Oprava vazeb	1 000 Kčs
Odborná literatura	1 000 Kčs
Osobní náklad: služné archiváře	9 600 Kčs
CELKEM	44 300 Kčs

¹⁵⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Finanční zabezpečení. 1948-1960.

¹⁵⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Finanční zabezpečení. 1948-1960.

¹⁵⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Návrh rozpočtu na rok 1950.1950.

¹⁵⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 24. Rozpočet finanční potřeby na rok 1951.1951

Platy	24 000 Kčs ¹⁵⁹
Cestovní výlohy	400Kčs ¹⁶⁰
Čištění místností	11 000 Kčs
Údržba místností	6 000 Kčs
Kancelářské potřeby	2 000 Kčs
Fotomateriál	1 000 Kčs
Otop	5 470 Kčs
Členské příspěvky	200 Kčs
Oprava vazeb	2 500 Kčs
Odborná literatura	500 Kčs
1 archivní regál dubový od pí Wrbnové	10 000 Kčs
CELKEM	63 070 Kčs

Zmiňme ještě jednu zajímavost, která jen potvrzuje nestabilní situaci ve finanční sféře OA, které bylo plně závislé na ONV Holešov. Paní Svatoňové, která dlouhodobě pracovala v archivu jako uklízečka, nemohl ONV vyplatit peníze. Situace nastala v roce 1958. Odůvodnění bylo docela stručné. Osobní oddělení ONV vydalo zprávu s tvrzením o nedostatku financí na úhradu práce pí Svatoňové. V návaznosti na toto zjištění, nebylo možné, aby pokračovala s brigádou v OA až do odvolání.¹⁶¹

Stanislav Bártek

Od počátku vzniku archivu v roce 1947 byl ústřední postavou mnohokrát zmiňovaný Bohumil Struhala. Od roku 1950 se jeho zdravotní stav zhoršoval i díky pracovnímu vytížení.¹⁶² V personálních zprávách OA se nachází pravidelně zasílaná žádost o zdravotní dovolenou, pak i žádost o snížení kompetencí a snížení platu.¹⁶³ Následně se zdravotní stav zhoršil a Struhala byl práce neschopen. Poslední informace je z července roku 1958.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Původně zamyšlená částka 48 960 Kčs.

¹⁶⁰ Původně zamyšlená částka 400 Kčs.

¹⁶¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 21. Sdělení. 6. 4. 1958.

¹⁶² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 18. Žádost o zařazení a úpravu platu archiváře. 19. 9. 1950.

¹⁶³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 21. Personální záležitosti. 1950-1960.

¹⁶⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva o činnosti v I. pololetí roku 1958. 17. 7. 1958.

Po zhoršení zdravotního stavu pana Struhaly, již od poloviny dubna převzal správu OA Holešov Stanislav Bártek.¹⁶⁵

Významný kulturní pracovník Stanislav Bártek žil v letech 1933-1999. V Holešově byl především vnímán jako ředitel Domu osvěty a později zejména jako ředitele Okresního archivu v Holešově (1958-1960) a následně OA Kroměříž se sídlem v Holešově (1960-1969). Jakožto pracovník archivu spolupracoval na publikační činnosti s tematikou regionální historie. Stal se jedním ze zakládajících členů Vlastivědného kroužku v Holešově. Především se zaměřoval na dějiny Holešova a Moravy. Studoval Universitu Palackého v Olomouci obor historie a bohemistika. Studium nedokončil.¹⁶⁶ Mezi další jeho činnosti patřila práce v kulturní komisi, a to jak na úrovni města, tak i okresu. Byl angažovaný i v Divadle 6. května, jehož byl zakládajícím členem. Ke konci svého života zpracovával kroniku Holešova.¹⁶⁷

Vzdělávání veřejnosti

Každý archiv, aby předvedl svoji práci širší veřejnosti, pořádá výstavy, nebo přednášky. Každoroční činnost archivů je obvykle doprovázena publikacemi a odbornými články ve specializovaných periodikách. Toto dění se týkalo i Okresního archivu v Holešově. Bohužel nedochovalo se příliš záznamů z těchto konání. I to je důvod, proč není toto téma zmíněno v první kapitole. Řeč bude o doložených a nejzajímavějších událostech.

Jako první se zastavme u akce, která není až tak běžná, na rozdíl od odborných přednášek. Jedná se o zorganizování a vyhotovení pamětní desky. V návaznosti s jejím umístěním se uskutečnilo slavnostní odhalení. Významnou osobností, které byla tato událost věnována, byl Jan Alois Hanke z Hankenštejna. S ohledem na to, že se jedná o regionálního představitele národního obrození, řekneme si pár slov k této postavě. Jan Alois Hanke z Hankenštejna se narodil 24. května 1751 v Holešově. Jeho otec byl panský sládek Kašpar Ignác Hanke. V letech 1773-1777 studoval práva, historii a filosofii na vídeňské univerzitě. Poté byl jmenován kustodem univerzitní knihovny v Olomouci. V roce 1785 se stal bibliotékářem a současně přednášel na olomoucké šlechtické akademii jako profesor českého jazyka. Uveďme část jeho díla: *Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur* (1783), *Bibliothek der Mährischen Staatskunde* (1786), *Versuch über die Schiffbarmachung des Flusses March und Handlung der Mährer* (1786). Během roku 1973 přeložil do češtiny uvedená díla

¹⁶⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva o činnosti OA 1958. 29. 12. 1958.

¹⁶⁶ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava- PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. s. 67.

¹⁶⁷ KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 15.

univerzitní profesor Julius Dolanský (taktéž holešovský rodák). V českém překladu se tedy jedná o *Doporučení české řeči a literatury, Bibliotéka moravské veřejné správy, Pokus o splavnění řeky Moravy a obchod Moravanů*. Jan Alois Hanke z Hankenštejna zemřel v Prostějově 26. března 1806.¹⁶⁸ V rámci výročí 150 let od úmrtí tohoto významného holešovského rodáka, Okresní archiv v Holešově se spoluúčastnil uctění jeho díla, kamennou pamětní deskou.¹⁶⁹ Bylo odsouhlaseno umístit ji na rodném domě, tedy na budově pivovaru. Slavnostní odhalení se konalo 8. července 1956. Přítomna byla dokonce i kapela.¹⁷⁰ Proběhlá událost zaznamenala pozitivní ohlas i v Univerzitní knihovně v Olomouci. Ta nabídla možnost uskutečnit přednášku věnovanou právě tomuto představiteli národního obrození. Přednášet měl dr. Robert Kalivoda.¹⁷¹

Město Holešov, které leží na rozhraní Hané a Valašska má dlouhou tradici v prezentaci těchto kulturně odlišných regionů. Od počátku 20. století postupně vznikalo Krajincké hanácko-valašské muzeum.¹⁷² Doposud největší událostí, konané nejen pod záštitou této specifické instituce, byla Krajincká hanácko-valašská výstava v roce 1914. Jednalo se o národopisnou výstavu, na níž spolupracovaly různé spolky, soukromé osoby a pochopitelně i město Holešov.¹⁷³ Velkolepá podívaná zasluhovala i zaznamenat. Kromě fotografií je dochován nesmírně cenný dokument, film. Na náklady hraběte Rudolfa Kristiana z Wrba přijela do Holešova společnost Pathé z Vídně.¹⁷⁴ Díky němu se nám naskytl úžasný archivní pramen. Na tuto tradici chtěly navázat v 50. letech všechny kulturní organizace v Holešově. Mělo se jednat o rok 1958, nebo 1959, jenomže výsledek nakonec zřejmě ztroskotal. Prozatím nejsou známi další zprávy o této plánované akci.¹⁷⁵ Můžeme jen spekulovat, jak by byla výstava pojata, zřejmě by se jí nevyhnula politická ideologie.

Mezi další významné kulturní záležitosti patří vzpomínková akce na Jana Sarkandera. V roce 1950 k příležitosti 330 let od jeho úmrtí, rozhodlo se o zhotovení pamětní bronzové mince. Opět se jednalo o spolupráci více kulturních holešovských organizací.¹⁷⁶ Připomeňme si další

¹⁶⁸ KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 4.

¹⁶⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Plnění plánu za II. čtvrtletí, plán práce na III. čtvrtletí. 2. 7. 1956.

¹⁷⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 47. Vyúčtování Slavnostního odhalení pamětní desky J. A Hanke z Hankenštejna. 20. 9. 1956.

¹⁷¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 47. Dopis z Univerzitní knihovny v Olomouci. 7. 8. 1956.

¹⁷² KOLEKTIV. *Střípky z historie Holešovska II.: sborník Vlastivědného kroužku Holešov 2011-2012*. s. 9.

¹⁷³ TAMTÉŽ. s. 11.

¹⁷⁴ NFA. Hanácko- valašská výstava v Holešově na Moravě. [cit. 2017-10-2].

URL:<<http://film.nfa.cz/portal/avrecord/0061351>>.

¹⁷⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 47. Dopis. 27. 5. 1957.

¹⁷⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 21. Dopis. 17. 3. 1950.

postavu moravských dějin. Moravský svatý, se narodil v polském městě Skoczów v roce 1576. Vybral si studium teologie. Studoval v Olomouci, Praze a Štýrském Hradci. V roce 1616 byl povolán do Holešova. Vyžádal si ho osobně holešovský pán Ladislav Popel mladší z Lobkovic. V Holešově probíhala Lobkovicem nařízená rekatolizace, kvůli převážně luteránskému a českobratrskému obyvatelstvu. Jan Sarkander společně s jezuitou, se měl pokusit o obrácení obyvatel ke katolicismu. Byl proto ustanoven holešovským farářem. A stal se Lobkovicovým osobním zpovědníkem. Brzy vypuklo stavovské povstání a Sarkander se ocitl v nebezpečí právě díky jeho činnosti na holešovském panství. Byl nucen opustit Holešov, ale na podzim roku 1619 se vrátil. Tou dobou se připravovalo vojenské tažení proti povstalým nekatolickým stavům. Roku 1620 vtrhlo na Moravu polské kozácké vojsko, které drancovalo zemi. Jan Sarkander byl neoprávněně označen za spoluiniciátora těchto útoků. Byť Holešov vyvázl jako zázrakem bez úhony. I po snaze uprchnout, byl Sarkander zatčen, vyslýchán a donucován k vyzrazení veškeré informací o Lobkovicovi. Ani po použití tortury nic nevyzradil. Následky mučení byly neslučitelné s životem. Zemřel v Olomouci r. 1620. V roce 1859 byl blahořečen a r. 1995 svatořečen. Jak v Holešově tak v Olomouci je mnoho památek, které jeho osobnost připomínají dodnes.¹⁷⁷ Když si uvědomíme dobu, ve které pamětní medaile byla realizována, jedná se o skutečnou raritu.

Z publikační činnosti OA Holešov se nedochovaly skoro žádné záznamy.¹⁷⁸ Lze však předpokládat, že zaměstnanci archivu v čele s panem Struhalou a posléze s panem Bártkem, přispívali do regionálních periodik či muzejních sborníků. Doklad o tom, že byli vyhledáváni pro své odborné znalosti i běžným tiskem, je žádost deníku *Naše pravda* o napsání článku o holešovské zámecké zahradě.¹⁷⁹

Holešovské milovníky historie sdružoval Vlastivědný kroužek. Vlastivědný kroužek v Holešově byl založen 2. října 1959. Mezi jeho zakládajícími členy patří největší nadšenci regionální vlastivědy. Včetně nám již známého Stanislava Bárta, se na vzniku spolku podíleli např. pedagogičtí pracovníci Drahomíra Bobalíková, Oldřich Bránecký, Jaromír Gogela, úředníci František Zaorálek, Otakar Šidla, architekt Rudolf Slováček či kamenosochař Antonín Reimer a další. Bylo to bohaté spektrum profesí a osobností. Spolek historických obdivovatelů od svého založení uspořádal nespočet přednášek, výstav, poznávacích zájezdů či výletů po regionu. Výsledky své činnosti pravidelně publikoval v regionálním tisku. S Vlastivědným kroužkem spolupracovali významní historikové

¹⁷⁷ BARTOŠEK, Karel. *Svatý Jan Sarkander a město Holešov*. s. 1.-2.

¹⁷⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 48. Publikační činnost-archiv. 1947-1959.

¹⁷⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.4, inv. č. 48. Dopis. 8. 7. 1955.

např. historikové Vlasta Fialová a Jiří Spěváček, taktéž Josef Janáček a Mirko Očadlík. Nesmíme zapomenout na hlavního holešovského historika Josefa Svátka. Kroužek byl hojně vyhledávaný širokou veřejností. Zájem o Vlastivědný kroužek začal upadat až po vzniku České republiky. Jeho zašlá sláva se v novém tisíciletí začíná obnovovat. Postupně i přes množství volnočasových aktivit si opět získává nové historické nadšence.¹⁸⁰

¹⁸⁰ MACHÁLEK, Ondřej. Historie Vlastivědného kroužku v Holešově. [cit. 2017-10-2].
URL:< <http://vkholesov.cz/historie-vlastivedneho-krouzku-v-holesove/>>.

Přidružené archivy

Od zřízení Okresního archivu v Holešově, se staly jeho pobočkami tři archivy. Městský archiv v Bystřici pod Hostýnem a Obecní archivy v Dřevohosticích a Fryštáku. Mimo jmenované archivy, také OA Holešov spolupracoval se Skopalíkovým archivem a muzeem v Záhlnicích.¹⁸¹ (Pro nedostatek informací se posledně zmiňovaná instituce nebude dále rozvádět.) V archivním souboru OA Holešov je několik záznamů k těmto archivům. Hlavní roli hraje opět Bohumil Struhala. Ten měl stanoveny určité dny v týdnu, kdy dojížděl dohlížet na chod archivů.¹⁸² Zaměříme se na každý archiv jednotlivě.

Městský archiv v Bystřici pod Hostýnem

Na základě doporučení zástupce Zemského archivu se MNV Bystřice pod Hostýnem, rozhodlo zřídit 8. července 1947 městský archiv. MA byl dle instrukcí pro městské archivy, podřízen MNV. O veškerém dění MA v Bystřici pod Hostýnem musel být informován ONV v Holešově.¹⁸³ (Což se hned v prvním roce nestalo.)¹⁸⁴

Městským archivářem se stal pan Valentin Sova.¹⁸⁵ Jak v Holešově tak i v Bystřici měli již od počátku nouzi o správné prostorové zajištění archivu. Archiv byl uložen v radnici v místnostech městské knihovny. Budova naprosto nevyhovovala požadovaným podmínkám.¹⁸⁶ Část nejvzácnějších archiválií byla uložena v tamním muzeu. Okresní archivář Struhala, byl po návštěvě MA velmi nespokojen, nařídil okamžité řešení velmi špatné situace.¹⁸⁷ Sjednocení fondů a inventarizace šla velmi pomalu.¹⁸⁸

Od října 1949 městským archivářem byl jmenován pan František Holek. Po dlouhých vyjednáváních se rozhodlo o sloučení archivu a musea do jedné budovy na náměstí. Ve fondech se stále vyskytoval chaos.¹⁸⁹ Archiválie po určitou dobu ležely v depozitáři nezpracované kvůli nedostatku regálů pro uložení.¹⁹⁰ V roce 1952 byl MA přestěhován

¹⁸¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 30. Skopalíkův archiv v Záhlnicích. 1948.

¹⁸² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 21. Personální záležitosti. 1950-1960.

¹⁸³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Zřízení městského ústavu ve smyslu obecního zřízení a instrukcí pro městské archivy. 23. 7. 1947.

¹⁸⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Dopis okresnímu archiváři. 23. 10. 1947.

¹⁸⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva o činnosti za rok 1948. 23. 3. 1949.

¹⁸⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Sdělení o činnosti archivu. 23. 7. 1948.

¹⁸⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Sdělení o stavu archivu. 12. 8. 1948.

¹⁸⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Městský archiv. 15. 9. 1948.

¹⁸⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Městský a muzejní archiv, sloučení a nové uložení. 1.4 1950.

¹⁹⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Rozpočet na rok 1952. 27.6 1951.

do farní budovy na náměstí, dle slov krajského archiváře, prostor byl vyhovující. Na žádost bytové komise MNV, předešla budova na náměstí se musela opustit.¹⁹¹

Činnost archivu v průběhu let volně pokračovala pod stálým dohledem OA Holešov a panem Struhadou. Vyskytlé problémy byly shodné s problémy v OA např. nedostatek financí na regály.¹⁹² Velkým problémem bylo financování archiváře. Město nebylo ochotno jakoukoliv formou archiváře platit. Funkce městského archiváře se stala čestnou.¹⁹³

Obecní archiv v Dřevohosticích

Rozhodnutí o zřízení obecního archivu v Dřevohosticích padlo 29. listopadu 1947 na plenární schůzi Místního národního výboru. Zároveň se Jindřiška Jandová stala obecní archivářkou.¹⁹⁴

Obecní archiv byl uložen v úřadovně MNV¹⁹⁵ v II. poschodí, zároveň i v chlapecké škole a v přízemí radnice. Uložení všech archiválií bylo nepřehledné a nebyly vhodně uschovány před prachem. Chyběl odborně školený personál, jak na archivní, tak i spisovou službu potažmo skartaci. Inspekce ze Zemského archivu v Brně požadovala okamžitou nápravu.¹⁹⁶

I zde okresní archivář vykonával pravidelné kontroly.¹⁹⁷ Bohužel ani to nepřispělo k urychlení uspořádání archivu, Zemský archiv v Brně si opakovaně stěžoval na situaci.¹⁹⁸ Byť MNV Dřevohostice slíbil vše opravit, při další kontrole konané v únoru 1948 se stav nezměnil. Od uložení archiválií přes špatné pracovní podmínky po nedostatek personálu, zkrátka vše bylo špatně.¹⁹⁹ ONV Holešov apeloval na zajištění vhodných podmínek pro Obecní archiv v Dřevohosticích. Stanovil jasně určité body, které se musely urychleně splnit do konce roku 1948.²⁰⁰ V létě téhož roku se zřejmě práce posunuly kupředu, avšak dle zprávy obecní archivářky, byl stále nedostatek místa pro archivní materiál a jeho bezpečné uložení.²⁰¹ Celá záležitost dále pokračovala. Okresní archivář požadoval přestěhovat celý obecní archiv na tamní zámek, kde byly v hodnější podmínky. Za opačné situace, bude nucen archiv přestěhovat do Okresního archivu Holešov resp. do holešovského zámku. Taktéž upozorňoval

¹⁹¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 27. Zpráva. 30. 6. 1952.

¹⁹² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.1, inv. č. 16. Zpráva. 22. 2. 1955.

¹⁹³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 18. Dopis. 16. 10. 1953.

¹⁹⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Obecní archiv. 17. 12. 1947.

¹⁹⁵ MNV- místní národní výbor

¹⁹⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Zápis o inspekci obecního archivu. 10. 6. 1947.

¹⁹⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Dopis. 2. 2. 1948.

¹⁹⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Dřevohostice městský archiv. 21. 1. 1948.

¹⁹⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Obecní archiv v Dřevohosticích- zpráva o stavu. 6. 2. 1948.

²⁰⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Obecní archiv. 11. 2. 1948.

²⁰¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Sdělení o činnosti archivu v Dřevohosticích. 28. 7. 1948.

na nezaplacení platu obecní archiváře od počátku vzniku archivu v Dřevohosticích. MNV Dřevohostice musel vše napravit.²⁰² Ani na jaře roku 1949 se tak nestalo.²⁰³ Na podzim byly správně vedeny katalogy archiválií, jinak vše zůstalo při starém. MNV byl mnohokrát vyzíván, aby začal konat ve prospěch archivu, ale zpětná vazba nebyla žádná.²⁰⁴

Nic nezměnil ani počátek padesátých let. Z hlášení o stavu archivu se dozvídáme o prakticky neměnném stavu. Archiv byl umístěn v kanceláři MNV, materiál je stále neutříděn. Obecní archivářkou je stále paní Jandová, která pracuje v archivu ve volném čase, současně je totiž zaměstnaná jako učitelka.²⁰⁵ Velká část obecního archivu se časem přestěhovala na tamní zámek, s tím že některé archiválie zůstávaly stále na radnici. Inspekce zjistila, že některé archiválie chybí a nejsou k nalezení. Nařídili MNV okamžité nalezení a přestěhování celého archivu na zámek.²⁰⁶ Roku 1950 byl správcem archivu jmenován Vladimír Nop.²⁰⁷

Po dobu následujících dvou let se nic nezměnilo, jen správcem archivu se stala Jaroslava Doleželová.²⁰⁸ Věci neustále stagnovaly. Okresní archivář Struhala, napsal na ONV v Holešově žádost,²⁰⁹ aby po nezměnění situace v Dřevohosticích, byl tamní obecní archiv deponován v OA Holešov. Některé z nejvzácnějších archiválií byly v katastrofálním stavu, Struhala tedy požádal ONV o finanční dotaci pro odbornou konservaci. Ani Obecní archiv v Dřevohosticích a ani OA Holešov potřebnou částkou nedisponovaly.²¹⁰

Kromě rozebíraných problémů, měl Obecní archiv velký problém se zabezpečením archivních materiálů. Nebylo zajištěno pravidelné zamykání prostor. Do archivu mohla vniknout nežádoucí osoba a nejhůře by mohlo být něco odcizeno.²¹¹

Roku 1956 byl Obecní archiv v Dřevohosticích oficiálně potvrzen jako pobočka Okresního archivu v Holešově.²¹² To vyžadovalo plnění mnoha povinností obzvláště plnění stanoveného pracovního plánu.²¹³

²⁰² SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. O správě archivu. 12. 8. 1948.

²⁰³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Obecní archiv. 7. 5. 1949.

²⁰⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Přestěhování archivu. 12. 9. 1949.

²⁰⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Hlášení o stavu archivu. 21. 3. 1950.

²⁰⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Archiválie nezařazené do obecního archivu. 1. 4. 1950.

²⁰⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Dřevohostice archiv městečka. 20. 11. 1952.

²⁰⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Zpráva o stavu archivu v Dřevohosticích. 1953.

²⁰⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Žádost. 19. 9. 1955.

²¹⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Žádost. 2. 7. 1955.

²¹¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Zpráva. 2. 7. 1955.

²¹² Co následovalo poté, zatím není známo. O letech následujících nejsou záznamy.

²¹³ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 29. Zápis. 22. 11. 1956.

Obecní archiv ve Fryštáku

Daleko méně záznamů se dochovalo, o archivu městyse Fryšták. Od roku 1914 byly fryštácké archiválie uloženy v městském archivu Holešov díky Rudolfu Janovskému.²¹⁴

Ve Fryštáku se skutečně nacházely jen archiválie v rozmezí 60 let devatenáctého století.²¹⁵

Archiv byl zřízen někdy počátkem roku 1948.²¹⁶ Jednalo se o velmi malý archiv ve srovnání s předešlými archivy. Po zřízení Obecního archivu, Fryšták zažádal o navrácení všech svých archiválií z OA Holešov.²¹⁷ Okresní archivář společně se Zemským archivem v Brně souhlasil. Byly jasně stanoveny podmínky, které MNV Fryšták musel splnit, aby archiválie mohly být skutečně kompletně navráceny.²¹⁸ Z Okresního archivu bylo převezeno 25 vzácných listin a jiných archiválií.²¹⁹ MNV vyhradil archivu jednu místnost s vhodným vybavením a podmínkami pro uložení vzácných materiálů. Péči o historické prameny obstarával Rudolf Trpík. Na pravidelnou kontrolu dojížděl okresní archivář.²²⁰

²¹⁴ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Protokol. 17. 12. 1948.

²¹⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Zpráva archiváře. 9. 12. 1948.

²¹⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Zřízení městského archivu. 17. 2. 1948.

²¹⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Obecní archiv městečka Fryšták. 9. 12. 1948.

²¹⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Protokol. 17. 12. 1948.

²¹⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Zpráva archiváře. 9. 12. 1948.

²²⁰ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 28. Protokol. 17. 12. 1948.

1960 - konec Okresního archivu v Holešově

Nová dekáda 20. století zapříčinila zániknutí Okresního archivu, který se budoval od roku 1947. V této kapitole se okrajově podíváme na události československé státní správy na pozadí nové Ústavy. Blíže se zaměříme na samotný dopad legislativy pro Okres Holešov. Bohužel i zde se budeme potýkat s nedostatkem archivního materiálu. Pro doplnění chybějících informací, využijeme vzpomínek bývalého archiváře pana Miroslava Olšiny.

Nová Ústava, nová státní správa

Rok 1960 znamenal pro celou státní správu velkou změnu. Zapříčinila to nová Ústava, která vyzdvihovala důležitost státní ekonomiky a rozdělila vlastnictví (státní, družstevní, osobní). Ústava si vzala na paškál některá práva a svobody a omezila je.²²¹ Nedostatky ve veřejné správě ke konci padesátých let stále přetrvávaly. Nová Ústava byla tudíž nevyhnutelná. Mezi hlavní trhliny předešlé státní správy patřila nedokončená decentralizace, která skončila na krajské úrovni. To ale režimu nezabránilo změnit názor, že Československo vyšlo vstříc lepší socialistické společnosti. Mezi stěžejní pilíře reformy veřejné správy patřily nejen politické a hospodářské, ale i ideologické důvody.

Taktéž nová organizace zemědělství a průmyslu, měla za následek potřebu nového správního členění státu. Vše obsahoval zákon č.36/1960 Sb. o územním členění státu. Na základě tohoto zákona vzniklo místo dosavadních 19 krajů a 306 okresů a obvodů na území Československa 10 krajů (Středočeský, Jihočeský, Západočeský, Severočeský, Východočeský, Severomoravský, Jihomoravský, Západoslovenský, Středoslovenský, Východoslovenský) a 108 okresů. V Jihomoravském kraji se vytvořily tyto okresy: Okres Blansko, Okres Brno-město, Okres Brno-venkov, Okres Břeclav, Okres Gottwaldov, Okres Hodonín, Okres Jihlava, Okres Kroměříž, Okres Prostějov, Okres Třebíč, Okres Uherské Hradiště, Okres Vyškov, Okres Znojmo, Okrese Žďár nad Sázavou. Dle názvů okresů bylo stanoveno i jejich sídelní město.²²² Výjimku tvořila Praha. Ta měla postavení kraje členěného do deseti obvodů. Tyto obvody ve správě fungovaly jako okresy. Tento systém s menšími úpravami platil až do roku 1990.²²³

Změnu zaznamenaly i národní výbory. Právně byl kodifikován zákon č. 65/1960 Sb. o národních výborech. Národní výbory měly za úkol přiblížení státní moci pracujícímu

²²¹ DOBEŠ, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích: Od počátku po současnost*. NLN,2005. s. 426.

²²² Zákon č.36/1960 Sb. o územním členění státu.

²²³ DOBEŠ, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích: Od počátku po současnost*. NLN,2005. s. 450.

lidu do okresů a obcí. Nejen v nové Ústavě, ale i v této právní normě je uvedena podřízenost veškeré činnosti KSČ. Novým zákonem národní výbory rozšířily spoji působnost v oblastech hospodářství, stavebnictví. Zároveň spravovaly a řídily některé výrobní podniky, školy a asociální instituce. Když se podíváme na okresní národní výbory, jejich úloha v soustavě národních výborů je jasná, jsou hlavním článkem rozvoje hospodářství a kultury.²²⁴

Předání agendy

Na podzim roku 1959 musel Stanislav Bártek nastoupit vojenskou službu. Jeho zástupcem se pro tento čas stal Jaroslav Krajča. Dříve než se stal pan Krajča zastupujícím správcem archivu, byl po dobu dvou měsíců zasvěcován do záležitostí OA Holešov, přímo panem Bártkem. Musely být splněny všechny formality včetně předávajícího protokolu.²²⁵ Dle předávajícího protokolu byl archiv vzorně roztříděn katalogizován, všech 130 inventarizovaných položek bylo dle předpisu.

Byť prozatímní okresní archivář nezasahoval dlouhou dobu do dějin OA Holešov, stal se součástí nejdůležitějšího okamžiku OA Holešov. Proto si řekneme pár slov k osobě Jaroslava Krajči. Poté co se vyučil v obchodech oboru smíšeného zboží, stal se mimo jiné profesí, vedoucím dělnického konsumu *Budoucnost* v Holešově, či vedoucím zemědělského oddělení MNV Holešov. Svoji činnost v archivu začal vykonávat od 15. října 1959. Jeho zřejmě hlavní výhodou bylo jazykové vybavení. Ovládal němčinu, částečně francouzštinu a latinu.²²⁶

Následující rok přinesl pro nového okresního archiváře nečekané starosti. V rámci nového rozdělení krajů potažmo okresů, spadal nyní Okresní archiv v Holešově pod Okresní národní výbor v Kroměříži. Holešovský okres byl zrušen a tím i zanikl OA Holešov. Okresní archiv se přesunul do Kroměříže.²²⁷ Realita nebyla tak rychlá, jelikož v Kroměříži chyběly prostory pro tak velké množství archivního materiálu. Bylo tedy rozhodnuto prozatímně ustanovit Okresní archiv Kroměříž se sídlem v Holešově.²²⁸

Díky předávajícímu protokolu, máme přesný popis archivu před jeho ukončením. Lze tedy srovnat stav archivu při jeho vzniku a před zánikem. Po předchozím bádání jsme zjistili, že hlavním nedostatkem OA Holešov, byl nedostačující prostor pro depozitáře. Tento problém

²²⁴ TAMTÉŽ, s. 451.

²²⁵ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 20. Nástup vojenské služby, převzetí agendy. 2. 11. 1959.

²²⁶ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 20. Údaje k osobnímu dotazníku s. Krajče Jaroslava, t. č. zástupce okresního archiváře v Holešově. 5. 5. 1960.

²²⁷ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 17. Hlášení o předání a převzetí OA Holešov, Okresním archivem v Kroměříži. 24. 6. 1960.

²²⁸ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 17. Protokol o převzetí Okresního archivu v Holešově. 22. 6. 1960.

se postupem času eliminoval. Okresnímu archivu patřily tři místnosti v přízemí zámku. Jednalo se o jednu místnost s kanceláří a knihovnou, studovnou a fotokomorou. Ostatní prostory sloužily jako depozitáře. V místnostech byly dostatečně vyhovující podmínky pro uložení archivních pramenů. Archivu též patřily místnosti používané svého času Základní hudební školou. Šlo o další dvě místnosti v přízemí zámku.²²⁹

Tehdejší soupis archivního materiálu čítal zpracovaných 400 bm. Počet archivních fondů se vyšplhal na 292. Vyplněných listů Jednotného státního archivního fondu bylo 301 kusů. Příruční knihovna obsahovala 60 svazků a archivní knihovna cca 4 500 svazků.²³⁰ Z dnešního pohledu je zajímavý i inventář vybavení samotného archivu. Je to cenný pramen pro současné mladé archiváře. Získají lepší představu ohledně používaných předmětů v archivnictví ve 20. století. Nebude následovat výčet všech předmětů, vyberme jen ty, které jsou dnes nahrazeny moderní technikou. Elektrická kamna, několik psacích strojů, rozmnožovací přístroj, kopírovací přístroj, fotoaparáty, uhlák, plech pod kamna, strojek na brožování, automatická číslovačka, kozlík na sušení fotodesek. To vše (včetně květovaných závěsů na okna) a mnoho dalších věcí bylo součástí vybavení archivu.²³¹

Zrušení platilo pro všechny okresní instituce v Holešově tedy včetně ONV. Vše se přemístilo do Kroměříže. Poslední institucí, která v Holešově zůstala, pro nedostatek místa, byl Okresní archiv. Zdálo se, že je to jen otázka času, kdy se i tato správní jednotka přestěhuje. Jenomže to se stalo až v roce 1997. Archiv v zámku tedy nadále fungoval, ale již pod správou ONV Kroměříž.

Následující dění v bývalém OA Holešov

Holešovský okres rokem 1960 zaniká, to ale neplatí pro okresní archiv. Pochopitelně se již nejedná o Okresní archiv Holešov, jde o Okresní archiv Kroměříž se sídlem v Holešově. Prakticky do roku 1997, kdy se konečně postavil zcela nový a moderní archiv v Kroměříži, bývalý OA Holešov fungoval stejně jak před rokem 1960.

Šedesátá léta 20. století znamenala několik změn pro Okresní archiv. Po té co byly sloučeny okresy Holešov a Kroměříž, započal svoz fondů jak okresní, tak i místní povahy, dále fondy rodinné, osobní písemné pozůstalosti a sbírky. Zlepšila se i personální situace. Archivní materiály byly ukládány v přízemí a ve sklepních prostorách holešovského zámku. Depozitáře v přízemí byly vybaveny ústředním vytápěním a celkově se podmínky zlepšily. Úložiště

²²⁹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 17. Protokol o převzetí Okresního archivu v Holešově. 22. 6. 1960.

²³⁰ TAMTÉŽ.

²³¹ SOkA Kroměříž, Okresní archiv Holešov, kart.2, inv. č. 17. Inventurní seznam. 30. 6. 1960.

ve sklepních prostorách byly ve zcela odlišných podmínkách. Kromě neustálého vlhka, byl zde veden odpad z horní části budovy. Od roku 1969 byly prováděny postupné opravy nevyhovujících prostor. Jednalo se o depozitáře i provozní místnosti. Současně se započalo s vybavováním badatelny a kanceláří novým nábytkem. Deset let poté byl archiv prostorově vytížen. V holešovském zámku bylo tehdy soustředěno 2 892 bm archiválií. Pro archiv to znamenalo nutné rozšíření, nebo přidělení detašovaného pracoviště. Do té doby nebylo možné přebírat žádné větší fondy.²³²

Okresní archiv Kroměříž se sídlem Holešov spolupracoval s Okresním štátným archívom v Nitře v rámci dlouholeté družby obou okresů. Kolektivy se vzájemně navštěvovaly. Spolupráce byla navázána i se sousedními okresními archivy, zvláště v Gottwaldově-Klečůvce (dnes Zlín), v Prostějově a v Uherském Hradišti. Archiv se v sedmdesátých letech zapojil velmi aktivně do veřejné kulturně politické práce. Archiváři se účastnili soutěže o titul *Brigáda socialistické práce*. Archivářům se podařilo získat jeden zlatý, tři stříbrné odznaky a jeden bronzový odznak.²³³ Archiv spolupracoval s redakcemi okresních novin a městských zpravodajů, kde publikoval aktuálně zaměřené články a fotografie, zhotovené ve vlastní dobře vybavené fotokomoře. Taktéž vydával řadu let drobné publikace z dějin dělnického hnutí KSČ a z období budování socialismu.²³⁴

Okresní archiv Kroměříž v Holešově svou další práci mohl rozvinout a přebírat další novodobé archiválie až po přidělení dalších vhodných prostor v zámku, popřípadě na jiném blízkém detašovaném pracovišti. Na konci sedmdesátých let archiv postrádal plné uplatnění prostor pro provádění vlastních výstav. Taktéž chyběl prostor pro skladiště materiálu a místnost pro přednáškovou činnost.²³⁵

Začátkem osmdesátých let vedení Okresního národního výboru (resp. odbor vnitřních věcí ONV v Kroměříži) a vedení okresního archivu, orientují svou pozornost na využití objektu bývalé radnice na náměstí v Holešově. V radnici se po stavebních a technických úpravách provedených v roce 1986, nacházely kanceláře, badatelna, knihovna a rezervní depozitář, vybavený kovovými regály. V zařízení přibyla nová technika, další nábytek. Celkově se zlepšilo pracovní prostředí.²³⁶

²³² ŠTARHA, Ivan. *Archivy netradičně: Okresní archivy Jihomoravského kraje v socialistické společnosti*. s. 15.

²³³ ZAPLETAL, Česlav. *Okresní archiv Kroměříž se sídlem v Holešově: 40. výročí založení okresního archivu*. s. 17-18.

²³⁴ TAMTÉŽ. s. 16.

²³⁵ TAMTÉŽ.

²³⁶ ZAPLETAL, Česlav. *Okresní archiv Kroměříž se sídlem v Holešově: 40. výročí založení okresního archivu*. s. 6.

Velmi cennou pomoc poskytoval okresnímu archivu Státní oblastní archiv v Brně. Prospěšné byly i akce, zabezpečované archivní správou ministerstva vnitra Československé socialistické republiky. Archiváři se spolupodíleli na realizaci systému *Mládež a kultura* a na dlouhodobé koncepci využívání volného času dětí a mládeže.²³⁷

V průběhu osmé pětiletky se vedení archivu zaměřilo na dořešení prostorových podmínek. Dbalo se a na vytváření předpokladů pro postupný přechod k využívání výpočetní techniky s prohloubením péče o archivní materiály včetně jejich bezpečného uložení a využívání.²³⁸

Dne 1. března 1971 schválila rada Okresního národního výboru v Kroměříži do funkce okresního archiváře Stanislava Pumprlu. Ten po 26 letech působení v ONV a MNV v Prusinovicích, přešel na nové působiště. Dne 1. července 1985 odešel do důchodu a do funkce ředitele byl jmenován Česlav Zapletal, středoškolský profesor z Fryštáku, absolvent filozofické fakulty Palackého univerzity v Olomouci.²³⁹

Bývalý okresní archiv v Holešově měl i již zmíněné, detašovaná pracoviště. V obci Podhradní Lhota to byly sbírky Františka Kratochvíla. Městečko Dřevohostice se v roce 1960 v rámci územních změn stalo součástí okresu Přerov. V Bystřici pod Hostýnem byly s předáváním archivu potíže. MNV se bránilo převozu do Holešova. Velmi cenným detašovaným pracovištěm byl Skopalíkův archiv v Záhlnicích. Materiál z tohoto archivu byl svezem do Okresního archivu v roce 1963 na popud ONV Kroměříž. Po částech byly také svázeny archiválie, původně uložené v bývalém krajském archivu Gottwaldovského kraje v Uherském Hradišti. Samozřejmě byly svázeny i archiválie z tamních úřadů, škol, místních národních výborů, bývalých okresních soudů, místních školních rad a různých okresních úřadů či institucí. Po etapách bylo prováděno zpřístupňování těchto fondů.²⁴⁰

Na konci roku 1987 bylo v archivu uloženo 2 794 bm archiválií z toho 2 487 bm uspořádáno a 1 514,96 bm inventarizováno. Jednalo se o 1 050 fondů a k dispozici bylo 877 evidenčních pomůcek.²⁴¹

Stav archivu se v průběhu příštích deseti let stabilizoval. Budova Okresního archivu Kroměříž byla konečně dostavěna v roce 1997. Archiv měl v městě Holešov padesátiletou tradici. Proto se rozloučil s veřejností pomocí výstavy *Z Holešova do Kroměříže: 50 let Okresního archivu v Holešově*.²⁴²

²³⁷ TAMTÉŽ.

²³⁸ TAMTÉŽ, s. 10.

²³⁹ TAMTÉŽ, s. 12.

²⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 13.

²⁴¹ TAMTÉŽ, s. 18.

²⁴² SEIFERT, Rudolf. Poslední okresní instituce opouští Holešov. In *Holešovsko* 3, 1997, č. 3, s. 3.

Téma stěhování archivu, rezonovalo i v novinách. Regionální tisk tuto na událost zareagoval několika články. Z nichž vyplývá podstatný údaj o budově holešovského zámku. Po vzniku České republiky byl zámek v restitučním řízení navrácen právoplatným majitelům, což zapříčinilo, že Okresní archiv musel platit nájem. Tím pádem nezbývalo městu Kroměříž nic jiného, než postavit novou budovu. Musíme vzít i v úvahu neustále se vynořující problém přeplněných depozitářů s nevhodnými podmínky pro archivaci. Novou budovou OA Kroměříž nechal za 42 milionu Kč postavit Okresní úřad v Kroměříži.²⁴³ Nová archivní budova byla dostavěna na jaře 1997, a vzápětí proběhlo organizované stěhování fondů z Holešova do Kroměříže.²⁴⁴

Holešov tím ztratil poslední okresní instituci, ale archiváliím se po padesáti letech dostala ta nejlépe možná péče. Dnes Státní okresní archiv Kroměříž sídlí ve stejné budově na ulici Velehradská.²⁴⁵

Vzpomínky pamětníka

I když archivní prameny a odborné publikace vypoví mnohé, nejzajímavějším pramenem zůstávají vzpomínky od lidí, kteří vše osobně prožili. Závěr této kapitoly bude patřit vzpomínkám bývalého archiváře Okresního archivu Kroměříž se sídlem v Holešově.

Miroslav Olšina byl v letech 2002-2011 ředitelem Státního okresního archivu v Kroměříži. Předtím působil jako archivář v Okresním archivu Kroměříž se sídlem v Holešově.²⁴⁶ Na podzim roku 2016, autorka této práce s ním provedla rozhovor týkající vývoje nejen Okresního archivu v Holešově.²⁴⁷ Tento rozhovor byť působí velmi subjektivně, je dobrým zdrojem pro dokreslení celkového pohledu na dané téma. Navíc tím získáváme informace z lidské stránky věci a nejen těžkopádný záznam z archiválií.

Začal jste pracovat v archivu až po roce 1960, ale slyšel jste třeba od kolegů, jak Okresní archiv Holešov fungoval dříve?

Já si osobně celé období fungování okresního archivu nepamatuji, ale nepochybně něco o tom vím. Archiv vznikl v roce 1947, ale samozřejmě v počátku to byl jen v podstatě městský archiv, neboť ostatní fondy, které měly být jeho součástí, se do něj dostávaly postupně a velmi pomalu. Většina fondů přišla do archivu v Holešově až po roce 1960.

²⁴³ TOMAN, Karel. Okresní archiv se bude stěhovat. In *MF Dnes*, č. 2, 1997, s. 2.

²⁴⁴ SEIFERT, Rudolf. Poslední okresní instituce opouští Holešov. In *Holešovsko* 3, 1997, č. 3, s. 3.

²⁴⁵ SEIFERT, Rudolf. Státní okresní archiv se pro veřejnost otevírá koncem listopadu. In *Holešovsko* 3, 1997, č. 13, s. 7.

²⁴⁶ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava- PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. s. 465.

²⁴⁷ Pro lepší srozumitelnost je celý rozhovor parafrázován.

Co se týká samotných pracovníků a umístění archivu, k tomu bych řekl, že prvním pracovníkem v archivu, za jehož působení okresní archiv vznikl, byl pan Struhala. Ten byl ovšem současně vedoucím archivu i městského muzea. Měl takovou zdvojenou funkci. Těžko říci, čemu se věnoval více, protože byl okresní konzervátor a z titulu muzea možná mu tato práce zabrala více času. Archiv měl z počátku velké prostorové problémy, protože měl sídlo na radnici a těch možností moc nebylo.

Z dalších pracovníků, kromě pana Struhaly bych jmenoval pana Krajču, nevím, zda byl v archivu již při jeho vzniku nebo nastoupil později jako pomocný pracovník. Od bývalých spolupracovníků vím, že v archivu pracoval jako brigádník František Fuksa. V podstatě až do roku 1960, kdy se sloučily okresy, a vznikl společný archiv, byl v archivu vždy pouze jeden pracovník - archivář, což byl zmiňovaný pan Struhala a poté Stanislav Bártek.

Pana Bárta si již osobně pamatuji, protože dělal šéfa, když jsem do archivu nastupoval v roce 1967. Stanislav Bártek byla zajímavá osoba, byl velice zapálený kulturní pracovník, původně pracoval v Domě osvěty. Potom začal studovat filozofickou fakultu v Olomouci, kterou nedokončil, zřejmě z důvodu, že mu nabídli místo vedoucího okresního archivu v Holešově. Stanislav Bártek nastoupil do archivu a tu školu již nikdy nedokončil, ale to neznamená, že tomu nerozuměl. Byl celkem schopný a všichni jej brali tak, že má školu dokončenou. Nemyslím si, že svou práci Stanislav Bártek dělal špatně, pokud tak můžu z odstupu doby posoudit. Myslím si, že jak převzal archiv po panu Struhalovi, tak se teprve začal stávat archivem okresním. Mám za to, že do té doby se moc obecních fondů do něj nedostalo. Soudy tam nebyly také, ona to byla vlastně taková dřevní doba těch archivů, protože ty fondy byly uloženy různě a na různých místech. Kupříkladu soudy se vozily z Hradiště, bylo to takové neurovnané. Myslím si, že se archiv dostal do jisté míry na nějakou úroveň tím, že se přestěhoval na zámek v Holešově, i když tam z počátku byly asi jenom dvě místnosti, které byly k použití. Jedna místnost byla kancelář. Tyto místnosti se nacházely v přízemí zámku v levém křídle pod velkým sálem. Podle toho byly také postupně číslovány depozitáře. Velký depozitář byl označen číslem 1 a malý depozitář pod sálem, kde bylo původně zřejmě schodiště, byl označen číslem 2, zde byla kancelář. Až později se získaly další prostory v přízemí, rohová místnost v průčelí vlevo od schodiště a potom i místnosti na druhé straně pravého křídla, kde byly kanceláře a několik dalších depozitářů. Pak se to stěhovalo v průběhu let, ale do roku 1960 má dojem, že archiv měl pouze ty dvě místnosti.

Jak vypadala spolupráce ONV Kroměříž a archivu v Holešově?

Okresní archiv, který byl zařízením Okresního národního výboru v Kroměříži, nijak velice jeho vedení nezajímalo. V praxi to vypadalo, tak, že dvakrát za měsíc někdo jel do Kroměříže pro výplaty a jinak jsme o nich věděli, jenom když po nás něco potřebovali, což nebylo velice často. Řekl bych, že většina úředníků Okresního národního výboru v Kroměříži ani nevěděla, že nějaký okresní archiv v Holešově mají. Archiv patřil pod vnitro, takže vedoucí vnitřního odboru byl zároveň nadřízeným vedoucího okresního archivu.

Jaké byly v archivu podmínky pro uložení archiválií?

Tyto podmínky se dají posoudit z několika hledisek. Z hlediska zabezpečení se to jevilo jako dobré, protože zámek, jako takový je budova, do které se bude málo někdo vloupávat, a už vůbec ne kvůli archivu. Byly to místnosti prostorné a suché, v přízemí bez nějakého velkého nebezpečí poškození archiválií. Tak se to tehdy jevilo, samozřejmě podmínky se změnily a normy také. Původně to byly místnosti nevytápěné, v přízemí se topilo jen v kancelářích. V zimě byla v depozitářích zima. Postupem doby se v zámku vybudovalo ústřední topení, takže už tam vznikla jiná situace a to nebezpečí se tam trochu řekněme zvýšilo. Už to nebylo tak bezpečné jako před tím. Regály se musely stavět na míru z důvodu klenutých stropů. Rozpočty byly velice malé, tak se tyto regály stavěly svépomocí.

Jak to bylo například s restaurátorskými dílnami?

Nebyly a ani tenkrát o tom nikdo neuvažoval, protože prvotní snaha archiváře byla soustředit materiál. Zabezpečení, ochrana a konzervace, o tom se nějak moc neuvažovalo, tedy aspoň na úrovni okresních archivů. Samozřejmě ve státních archivech to bylo zase jiné, ale tam byly jiné podmínky. První konzervační dílnu v okresním archivu vybudoval Okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, a to v době, když tam byl ředitelem doktor Zemek, to bylo někdy koncem šedesátých začátkem sedmdesátých let minulého století. To byla na dlouho jediná konzervátorská dílna okresního archivu v Jihomoravském kraji. Tendence o záchranu archiválií se rozšířily koncem osmdesátých let, možná v devadesátých letech. Tenkrát archivy měly snahu samy si zabezpečovat tyto práce. Pro nás to dělal Moravský zemský archiv, který nám dělal třeba dvě nebo tři knihy za rok, což je ovšem málo. My jsme byli v Kroměříži jedni z prvních, kteří se tímto směrem vydali spolu s Prostějovem. Udělali jsme velice dobře, protože byla proto vhodná doba. Tenkrát nějaké peníze byly, postavil se archiv a ještě nějaké peníze byly na to, aby se vybudovalo nějaké nadstandardní zařízení. Podařilo se to, máme tam knihařskou a konzervátorskou dílnu.

Jaké musel mít archivář vzdělání?

Postačovalo všeobecné střední vzdělání, ani to v podstatě nebyla potřeba, protože já když jsem přišel do archivu, tak tam pracovali archiváři, kteří neměli ani střední školu. Myslím si, že se to dá zobecnit, že to nebylo jenom u nás. Jednalo se pouze o zapracování, to souviselo s tím, že se tam nedělaly nějaké odbornější práce. Ty začaly koncem šedesátých let, například rejstříkování nebo katalogizace. Tyto práce se před tím nedělaly. Prováděly se ty základní, tedy sběr materiálu, svoz a podobně. Kdo byl šikovný a měl řidičský průkaz, eventuálně i auto, tak to dostačovalo.

Jak v praxi probíhal samotný přesun archiválií z Holešova do Kroměříže?

Tento přesun jsem v roce 1997 osobně zažil, jednalo se o velkou akci, která obnášela hodně práce. Proběhlo to úplně hladce, z toho důvodu, že jsme se na to dobře připravili. Měli jsme jasnou představu, jak to bude probíhat, jak budeme stěhovat materiál z regálu do připravených regálů. Pro přepravu archiválií jsme měli zajištěny vyřazené poštovní kontejnery, které se ukázaly jako velmi vhodné. U jiných archivů používaly nějaké speciální kontejnery, které se tolik neosvědčily. Co se týká samotné dopravy, tak jsme museli zvážit i to, aby náklady na dopravu nenarušily náš rozpočet. Sehnali jsme na konec od soukromé firmy zelinářské nákladní auto se zvedacím zadním čelem, kde se ty kontejnery daly pohodlně naložit. Navíc se nám podařilo fantasticky sladit s řidičem časový harmonogram, kdy odvezl dopředu nachystané kontejnery ráno z Holešova do Kroměříže, kde již čekala parta lidí, která je vyložila. Řidič se poté věnoval rozvozu zeleniny a mezi tím se v Holešově zase chystaly kontejnery s archiváliemi. Na druhý den řidič přivezl prázdné kontejnery z Kroměříže do Holešova a zde je naložil plné. Archiválie se skládaly do kontejnerů tak, aby se poté mohly, po vyložení, okamžitě naskládat do připravených regálů, již bez dalšího třídění. Před uložením do kontejnerů se provádělo čištění od prachu. S přesunem archivu jsme začali někdy v dubnu a skončili jsme v červenci. Se stěhováním jsme opravdu neměli problémy, právě díky dlouhodobé přípravě.

Doplňující informace

V této závěrečné kapitole se zaměříme na ty informace, které souvisejí s Okresním archivem v Holešově, ale již nezapadají do vyhrazeného časového období této práce. V první řadě si blíže přiblížíme tři významné osobnosti, bez kterých by dějiny Holešova byly necelistvé. Taktéž budeme hovořit o prvním zákoně o archivnictví z roku 1974.

„Svatá trojice“ historie holešovského regionu

Nesmíme opomenout tři nepostradatelné osobnosti. Nemají přímo co s dočinením vzniku Okresního archivu Holešov, ale byli to právě oni, kteří dopomohli nejen ke vzniku Městského archivu a muzea. Hlavně díky Eduardu Peckovi, Pavlovi Kvasničkovi a Rudolfu Janovskému, vděčíme za počátky dnešních archivních a muzejních sbírek, které jsou neocenitelně významné pro historii holešovského regionu. Z jejich práce čerpají historikové, archiváři, muzejníci a další badatelé do dnes.

Eduard Peck, z jehož nejvýznamnějšího díla, jsme v samém úvodu práce čerpaly, se narodil 10. října 1857 ve Vranovicích u Prostějova. Dnes je sice vnímán především jako moravský historik, avšak povoláním byl učitel. Při své pedagogické činnosti v letech 1888-1893, pracoval na svém dalším významném díle *Lid na Vizovicku*. V roce 1889 uspořádal výstavu starožitností v Holešově. Jeho největší vášní byla archeologie, kterou v praxi zužitkoval při archeologických výzkumech na Holešovsku. Zemřel v Praze 23. ledna 1931.²⁴⁸

Na jeho práci navázal Pavel Kvasnička. Tento holešovský katecheta a zapálený obdivovatel historie se narodil 6. ledna 1867 v Olomouci. Jeho dílo zde bylo také citováno. Již od svých studijních let prokazoval zájem o historii. První vědeckou stat' napsal pod názvem *Filiální kostel svaté Anny v Holešově*. Ze všech jeho prací, vyplývá velký zájem o historii města Holešov. Psal o dějinách cechů či škol v Holešově. Zájem u něj budila i kronika tohoto města. Holešov se mu stal osudným nejen z hlediska jeho práce, ale i jeho posledního odpočinku. Zemřel zde 24. července 1936.²⁴⁹

Rudolf Janovský, nenápadná postava, která tiše proplouvá celým historickým vývojem holešovského archivu a především muzea. Právě z těchto dvou institucí se postupem času, i když jen na určitou dobu, stal Okresní archiv v Holešově. Narodil se 16. září 1873

²⁴⁸ KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 5.

²⁴⁹ TAMTÉŽ.

v Žeranovicích.²⁵⁰ Ve svých pětadvaceti letech se stal městským tajemníkem a zároveň i archivářem stále se utvářejícího městského archivu. Taktéž současně pracoval jako účetní ve spořitelně. To se následně ukázalo jako podstatný krok, při schraňování historického materiálu. Totiž Janovský měl velkou zásluhu na každoročních brigádách Spořitelny města Holešova, do níž byly tamními úředníky soustředěny a uspořádávány veškeré písemnosti. Janovský osobně skoupal historické písemnosti a předměty související s historií Holešovska. Tyto prameny důkladně prostudoval a následně o nich publikoval odborné články v regionálních historických sbornících.²⁵¹ Především se zajímal o archeologii, numismatiku a folklor.²⁵² V roce 1910 odešel ze zaměstnání archiváře a začal pracovat pouze ve spořitelně. Zde se vypracoval a v roce 1922 se stal ředitelem městské spořitelny v Holešově. Nadále udržoval styky s historiky Eduardem Peckem a Pavlem Kvasničkou. I při své práci se podílel na vlastivědném bádání. Jeho celoživotní sběratelské dílo se stalo základem jak depozitáře městského archivu, tak i depozitáře městského muzea v Holešově. Zemřel v roce 1935 18. září v Holešově.²⁵³

První zákon o archivnictví

Archivnictví si po 2. světové válce prošlo mnoha zkouškami. Po dlouhém boji, konečně Česká národní rada odsouhlasila dne 17. října 1974 zákon č. 97/1974 o archivnictví.²⁵⁴ Zákon obsahoval 34 paragrafů po 7 oddílech. Účel archivního zákona byl jednoznačný, měl vytvořit vhodné podmínky pro rozvoj archivnictví, aby přispívalo k vědeckému bádání a poznání historie.²⁵⁵

Archiválie byly rozepsány ve dvou paragrafech. Definice samotné archiválie v podstatě zůstala stejná jako ve vládním nařízení č. 29/1954 Sb. o archivnictví. (Vládní nařízení se tímto zákonem zrušilo.) Nově však byly definovány ty archiválie, které jsou uznané za kulturní památku. Proto, aby archiválie mohla být zapsána na seznam kulturních památek, posuzovaly se tyto podmínky: význam jejího obsahu, forma, původ, doba vzniku a jaký má význam pro dějiny. Vše muselo odsouhlasit ministerstvo vnitra. Kulturní památky měly speciální evidenci. Kulturní památka pak mohla být prohlášena za národní kulturní památku.²⁵⁶ Pochopitelně

²⁵⁰ KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 26.

²⁵¹ PILAŘOVÁ, Radka. *Rudolf Janovský: výjimečná osobnost*. s. 55.

²⁵² KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: Osobnosti*. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři. s. 27.

²⁵³ PILAŘOVÁ, Radka. *Rudolf Janovský: výjimečná osobnost*. s. 53.

²⁵⁴ Zákon č. 97/1974 o archivnictví.

²⁵⁵ TAMTÉŽ.

²⁵⁶ TAMTÉŽ.

veškeré archiválie stále byly součástí Jednotného archivního fondu (pozn. dříve Jednotný státní archivní fond).

Spisová služba konečně figurovala v zákoně. Důraz byl kladen na skartační řízení. V první řadě musela se řádně vést spisová evidence. Předarchivní péči byla v tomto zákoně také věnována pozornost. Paragraf 7 hovoří o ochraně archiválií, které chrání stát. Pokud archiválie není ve vlastnictví státu, vlastník musí o ni řádně pečovat. Vlastníkovi je doporučeno uložit archiválii do archivu, kde se jí dostane odborné péče.²⁵⁷

Vyřešena byla i otázka týkající se nahlížení do archiválií. Jestliže je archiválie mladší 50 let, nahlížení je povoleno pouze se souhlasem pověřené osoby. Cizinci mohou nahlížet do archiválií jen se souhlasem ministerstva vnitra.²⁵⁸

Archivnictví zůstalo pod správou ministerstva vnitra, které se v první řadě stará o jeho organizaci. Poradním orgánem ministerstva vnitra v otázkách archivnictví byla ustanovena Vědecká archivní rada. Archivní soustava byla následující: Státní ústřední archiv, Státní oblastní archivy, Archiv hlavního města Prahy, Archivy měst Brna, Ostravy a Plzně, Okresní archivy. Následovaly Podnikové archivy a Archivy zvláštního významu.²⁵⁹

Archivy se konečně dočkaly požadované legislativy. I když Holešov se stal pouze sídlem OA, i jeho se začal týkat tento zákon. Archivnictví se začalo jednotně vyvíjet.

²⁵⁷ Zákon č. 97/1974 o archivnictví.

²⁵⁸ TAMTÉŽ.

²⁵⁹ TAMTÉŽ.

Závěr

Archivnictví se po 2. světové válce nacházelo na rozcestí. Bylo nejednotné a z velké části amatérské. I když byly již ke konci čtyřicátých let snahy o zformulování archivního zákona, který by ulehčil práci všem archivním pracovníkům, nestalo se tak. Pomocným vodítkem v chaotickém období státní správy se měly stát nově zřízené okresní archivy při okresních národních výborech. Bylo tak učiněno v roce 1947, kdy se začíná psát historie i OA Holešov.

Od počátku vzniku archivu byly prostorové problémy. Okresní archiv byl nejdříve uložen na více úložištích. To však ztěžovalo práci nejen archivním zaměstnancům, ale i badatelům. Vše se ulehčilo při přestěhování všech archivních fondů na holešovský zámek. Stalo se tak v průběhu roku 1951. V zámku současně s OA byl umístěn i městský archiv a městské muzeum. Instrukce na krátkou dobu sloučil pod jedno vedení Bohumil Struhala, který byl okresním archivářem v Holešově do roku 1958.

Chybějící archivní zákon nahrazovaly pravidelné instrukce rozesílané do všech archivů či často konané konference. Chod archivů kontrolovala inspekce, z těchto návštěv se dochovaly zápisy, ty nám dnes slouží jako důležité prameny. Změnu v legislativě přinesl až rok 1954. Sice se stále nejednalo o tolik požadovaný zákon, ale konečně bylo právně definováno archivnictví a jeho kompetence. Jedná se o vládní nařízení o archivnictví č. 29/1954 Sb. Byl to první, ale zásadní krok pro československé archivnictví. Na vládní nařízení o archivnictví se nabalovaly další potřebné instrukce nejen pro okresní archivy.

Při OA Holešov fungoval jeden městský a dva obecní archivy. Jednalo se o městský archiv v Bystřici pod Hostýnem, obecní archivy v Dřevohosticích a Fryštáku. Tyto archivy trpěly jak po personální tak i prostorové stránce. Okresní archivář pravidelně dojížděl na kontrolu do těchto rozsahem malých archivů. Často se setkal s nepochopením tamního městského národního výboru. MNV nepovažoval archiv za důležitý, proto byl problém zajistit dostatek financí pro správný chod této paměťové instituce. Archiválie se nacházely ve velmi špatném stavu. Nepomohlo ani varování ze Zemského archivu v Brně, jakožto nadřízené instituce. Postupně se problémy eliminovaly, ale nevyřešily.

Okresní archiv v Holešově se snažil nenásilnou formou vzdělávat občany o regionální historii. Zájem o historii měl zvýšit Vlastivědný kroužek založený v roce 1959, při němž se konaly přednášky, zájezdy, výstavy a vznikaly odborné publikace. Okresní archiv Holešov inicioval nebo se spolupodílel na připomenutí různých výročí významných regionálních postav např. na Jana Sarkandera. Pracovníci OA přispívali svými odbornými články

do regionálního tisku. I tím dopomohli zpopularizovat historii na Holešovsku pro širokou veřejnost.

Ke konci padesátých let se na pozici okresního archiváře vystřídali Stanislav Bártek s Jaroslavem Krejčou, ten byl posledním okresním archivářem v Holešově. Rok 1960 přichystal státní správě velké změny. Stát získal nové rozdělení díky zákonu č. 36/1960 Sb. o územním členění státu. Díky němu zanikl Okres Holešov, který byl sloučen s Okresem Kroměříž.

Z Holešova se postupně přenesly veškeré okresní instituce do Kroměříže. Očekávalo se i velké stěhování bývalého Okresního archivu Holešov. To se nestalo. Kroměříž neměla dostatečně velké prostory pro tak velké množství archiválií. Bylo tedy rozhodnuto, ponechat Okresní archiv Kroměříž v Holešově. Stěhování archivních fondů započalo, ale jiným směrem, opět do holešovského zámku. Přesunuty byly i archiválie z Kroměříže, či bývalých přidružených obecních a městských archivů k OA Holešov. Historická budova zámku, se čím dál tím více potýkala s nedostatkem vhodných depozitářů. Musely se uvolnit prostory i v bývalé radnici na náměstí Holešova. Od roku 1986, se depozitáře Okresního archivu Kroměříž se sídlem v Holešově, nacházely na více místech.

Nedostatek depozitářů byl alarmující. Okresní archiv Kroměříž se dočkal nové budovy až po padesáti letech od zřízení OA Holešov. Poslední okresní instituce opustila Holešov až v roce 1997, tím se začíná psát samostatná kapitola Okresního archivu Kroměříž respektive Státního okresního archivu Kroměříž.

Prameny

ARCHIVNÍ PRAMENY

Státní okresní archiv Kroměříž, Okresní archiv Holešov, A- 101, (1942-1960).

Státní okresní archiv Kroměříž, Sběrka fotografií a negativů (1900-2001).

TIŠTĚNÉ PRAMENY

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 97 ze dne 17. října 1974 o archivnictví. In: *Sběrka zákonů Československá socialistická republika*. 1974, částka 18. s. 333-339.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 36 ze dne 9. dubna 1960 o územním členění státu. In: *Sběrka zákonů republiky Československé*. 1960, částka 15. s. 98-100.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Vládní nařízení č. 29 ze dne 7. května 1954 o archivnictví. In: *Sběrka zákonů republiky Československé*. 1954, částka 17. s. 19-20.

ROZHOVOR

Celý rozhovor s panem Miroslavem Olšinou je v archivu autorky.

LITERÁRNÍ PRAMENY

BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Svazek VII. Ostrava: Profil, 1980.

BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Svazek VIII. Ostrava: Profil, 1982.

BARTOŠEK, Karel. *Svatý Jan Sarkander a město Holešov*. Holešov. 2012.

BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. Okresní archiv v 2. polovině roku 1997 aneb „konečně“ v nové budově. In *Archivní ročenka Státní okresní archiv Kroměříž*, 1997, s. 5-6.

BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. Počátky okresních archivů v bývalých okresech Holešov a Kroměříž. In *Archivní ročenka Státní okresní archiv Kroměříž*, 1995, s. 49- 58.

BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. Počátky okresních archivů v Holešově a v Kroměříži: I. Z Kroměříže do Holešova. In *Týdeník Kroměřížska* 8, 1997, č. 12, s. 1-2.

BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. Počátky okresních archivů v Holešově a v Kroměříži: II. Z Kroměříže do Holešova. In *Týdeník Kroměřížska* 8, 1997, č. 13, s. 1-2.

DOBEŠ, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích: Od počátku po současnost*. NLN,2005. ISBN 978-80-7106-906-5.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava- PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-023-3.

KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova, Osobnosti. 1. část, Historikové - archeologové - archiváři - kronikáři : metodický průvodce pro školy*. Holešov: Městské kulturní středisko: Městská knihovna, 2007. Knihovnička Holešovska.

KOLEKTIV. *Malý průvodce po historii města Holešova: historikové- archeologové- archiváři- kronikáři*. Holešov, 2007.

KOLEKTIV. *Střípky z historie Holešovska II.: sborník Vlastivědného kroužku Holešov 2011-2012*. Holešov, 2014.

Kouzlo ilustrovaných starých matrik se vytrácí, ty dnešní jsou strohým sborníkem dat. In *Týdeník Kroměřížska* 10, 2011, č. 10, s. 18.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-14-1.

KUNT, Miroslav - LECHNER, Tomáš. *Spisová služba*. Praha: Legers, 2015. ISBN 978-80-7502-083-3.

OLŠINA, Miroslav. Státní okresní archiv má šedesát let. In *Holešovsko* 8, 2007, č. 12, s. 22.

PECK, Eduard. *Okresní hejtmanství Holešovské*. GARN, 2015.

PILAŘOVÁ, Radka. *Rudolf Janovský: výjimečná osobnost*. Holešov, 2013. ISBN 978-80-260-4794-0.

SEIFERT, Rudolf. Poslední okresní instituce opouští Holešov. In *Holešovsko* 3, 1997, č. 3, s. 3.

SEIFERT, Rudolf. Státní okresní archiv se pro veřejnost otevírá koncem listopadu. In *Holešovsko* 3, 1997, č. 13, s. 7.

SMUTNÁ, Kateřina - ŠTARHA, Ivan. *155 let archivnictví českých zemích*. Brno, 1995.

ŠAMBERGER, Zdeněk. *Studie k dějinám Československého archivnictví*. Národní archiv, 2005. ISBN 80-86712-23-0.

Šeď a stereotyp vítězí nad elegancí a ladností. In *Týdeník Kroměřížska* 10, 2011, č. 21, s. 3.

ŠTARHA, Ivan. *Archivy netradičně: Okresní archivy Jihomoravského kraje v socialistické společnosti*. Brno, 1979.

ŠTARHA, Ivan. *Moravský zemský archiv v Brně: 1839-1989, Dějiny ústavu*. FPO Znojmo, 2003. ISBN 80-86810-01-1.

TOMAN, Karel. Okresní archiv se bude stěhovat. In *MF Dnes*, č. 2, 1997, s. 2.

VYSKOČIL, Aleš. *C. K. úředník ve zlatém věku jistoty*. Historický ústav AVČR, 2009. ISBN 978-80-7286-149-1.

ZAPLETAL, Česlav. *Okresní archiv Kroměříž se sídlem v Holešově: 40. výročí založení okresního archivu*. Kroměříž: ONV, 1987.

INTERNETOVÉ ZDROJE

TOMEK, Prokop. *Pětiletky- plánování ekonomiky. 1999-2017* [cit. 2017-2-2].

URL:< <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/petiletky.php>> .

Národní filmový archiv. *Hanácko- valašská výstava v Holešově na Moravě*. [cit. 2017-10-2].

URL:<<http://film.nfa.cz/portal/avrecord/0061351>>.

MACHÁLEK, Ondřej. *Historie Vlastivědného kroužku v Holešově*. [cit. 2017-10-2].

URL:< <http://vkholesov.cz/historie-vlastivedneho-krouzku-v-holesove/>>.

Česká numismatická společnost. *Katalog aukce z 28. dubna 2012*. [cit. 2017-17-2].

URL:< <http://www.cns-liberec-jablonec.wz.cz/katalog2012-5.html>>.

Seznam zkratek

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

bm – běžné metry

JSAF – jednotný státní archivní fond

KSČ – Komunistická strana československá

MA – městský archiv

MNV – městský národní výbor

MNV – místní národní výbor

např. – například

OA – okresní archiv

pozn. – poznámka

r. – rok

resp. – respektive

SOkA – Státní okresní archiv

ZNV – zemský národní výbor

Přílohy

Městská radnice v Holešově

(zdroj autor)

Holešovský zámek

(zdroj autor)

1958 III. A A R C H Í V
Kancelář archivu
Holešov - zámek

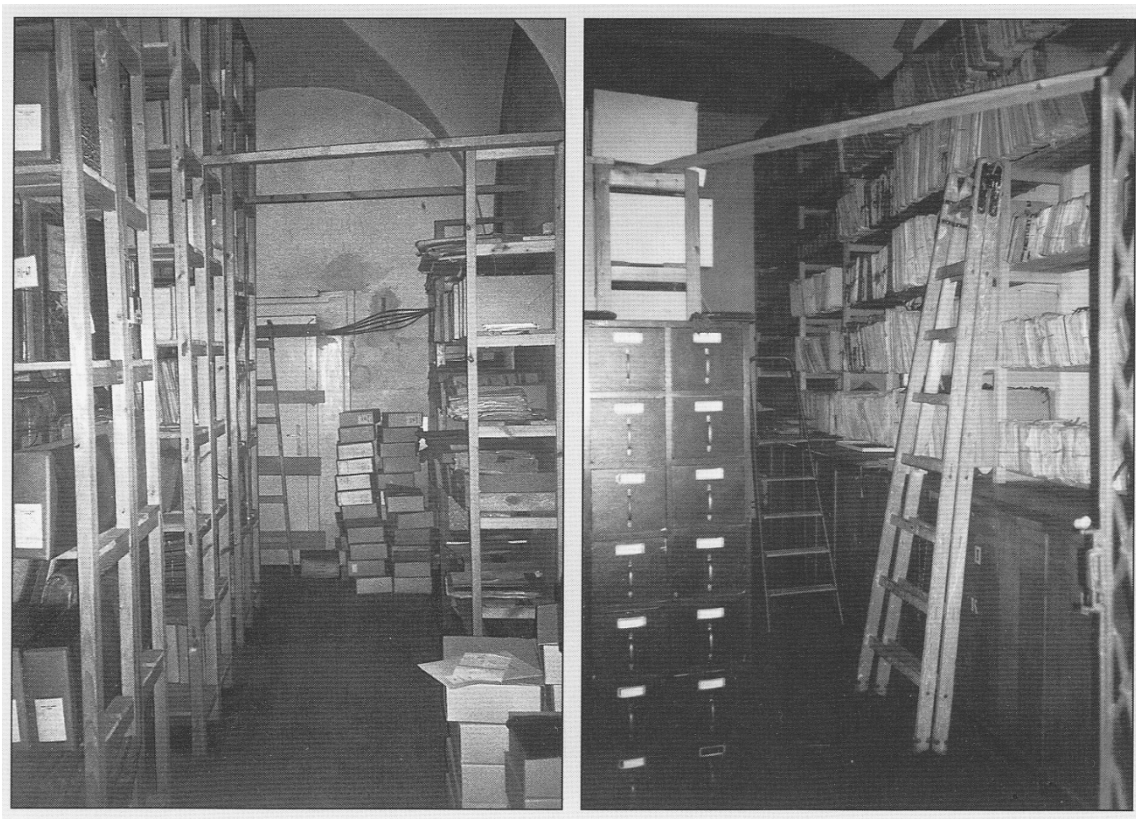
1970 III. A A R C H Í V
Kancelář OA
Holešov - zámek

1958 III. A A R C H Í V
Kancelář archivu
Holešov - zámek

Interiér kanceláře Okresního archivu Holešov
(zdroj SOkA Kroměříž. Sběrka fotografií a negativů 1900-2001)

Depozitář Okresního archivu v Holešově
(zdroj SOKA Kroměříž. Sběrka fotografií a negativů 1900-2001)

Úřední razítko Městského archivu v Holešově

(zdroj SOkA Kroměříž. Okresní archiv Holešov, A- 101, 1942-1960)

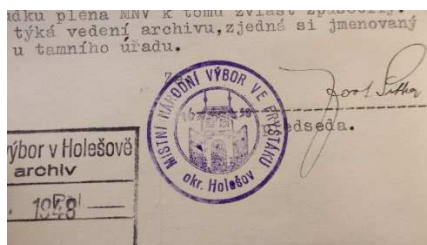
Úřední razítko ONV a OA v Holešově

(zdroj SOkA Kroměříž. Okresní archiv Holešov, A- 101, 1942-1960)

Úřední razítko MNV v Dřevohosticích

(zdroj SOkA Kroměříž. Okresní archiv Holešov, A- 101, 1942-1960)

Úřední razítko MNV ve Fryštáku

(zdroj SOkA Kroměříž. Okresní archiv Holešov, A- 101, 1942-1960)

Úřední razítko Městského archivu v Bystřici pod Hostýnem
(zdroj SOkA Kroměříž. Okresní archiv Holešov, A- 101, 1942-1960)

Pamětní medaile k 330. výročí úmrtí Jana Sarkandera
(zdroj Česká numismatická společnost)

Resumé

After the end of the second world war started solving of unstable situation in Czech archival science. First step to the better organisation was establishment of district archives. City of Holešov was until the year 1960 the district city, hence there was established the district archive. It happened on June 16, 1947. The district archives were subordinated to District national committee.

District archive, city archive and Municipal museum were operated under the leadership of the same person, Bohumil Struhala. All these cultural institutions were doing their work based on issued instructions. At the end of the forties of the twentieth century the law about archival science was still missing. Since the establishment of District archive in Holešov there were space problems with storage of archive material. District archive was stored in the town hall. Following decade brought changes. Government regulation about archival science no. 29/1954 Sb. was published. It wasn't a long term desired Act but it was the first step how to define archival science as well as its competencies.

All this was reflected also in the operation of the District archive in Holešov. Periodically were held trainings for archivists or inspections of archives. District archive in Holešov was moved into the castle building. Even there remained problems with the insufficient capacity of depositories for archival materials. Municipal museum was separated from the district archive and on the contrary City archive merged with the District archive.

At the end of fifties District archive got new leadership of Stanislav Bártek. Unfortunately, even under his leadership archive was addressing the issue of inadequate space in the historical building of the castle. End of this institution was determined by the Act no. 36/1960 Sb. about the territorial division of the state. Holešov City stopped to be district city. District archive Holešov continued to work only under the District archive Kroměříž. District archive was completely moved to the newly built building in Kroměříž in 1997.